

Att Återuppbygga socialdemokratin

Hossein Jorjani

Oktober 2025

hosseinjorjani2@gmail.com

<https://hosseinjorjani.com>

REVIDERINGAR

2025-10-15

För senaste versionen besök:

<https://hosseinjorjani.com/rebuilding-social-democracy/>

Innehåll

Att Återuppbygga socialdemokratins	1
1 – Sammanfattning	1
2 - Inledning	1
3 - Tidiga socialister	2
4 - De liberala och klassiskt-ekonomiska svaren	4
5 - Fler socialistiska strömningar	5
6 - Marx' socialism	6
7 - Marx' konkurrenter	7
8 - Marxismens dominans	8
9 - Kritik av Marx och marxismen	9
10 - Marx' humanism	13
11 - Socialdemokratins uppkomst	14
12 - Socialdemokratins fall	16
13 - Att börja återuppbygga socialdemokratins	20
14 - Att återuppbygga demokratin	22
15 – Att återuppbygga socialismen	27
16 - Att fortsätta återuppbygga socialdemokratins	33
17 - Slutsats	34
BILAGA 1: Från väsen till historia	35
BILAGA 2: Den Associativa Demokratiska Modellen (ADM)	37
BILAGA 3: Demokratisk delaktighet (ENAP)	39
BILAGA 4: Statistisk omtolkning av Smith (ENEA)	41
References	46

1 – Sammanfattning ^[1]

Denna artikel föreslår ett alternativ till de existerande socialistiska och socialdemokratiska strömningarna. Den hävdar att nyckeln till en förnyad socialdemokrati är att socialisera demokratin och demokratisera ekonomin samtidigt, men genom gradvisa steg. För att socialisera demokratin presenterar artikeln en associativ demokratisk modell (**ADM**) ^[2]. I denna modell grundas medlemskap i Föreningar på de stabila och tillfälliga identiteter som varje person innehar. Frivilligt deltagande i sådana Föreningar utvidgar det effektiva antalet beslutsfattare (**ENDM**) inom alla samhällslivets områden, samtidigt som det skyddar mot korporativt inflytande genom att säkerställa att Föreningarna förblir pluralistiska, överlappande och fritt valda. För att demokratisera ekonomin introducerar artikeln begreppet effektivt antal ekonomiska aktörer (**ENEA**) på både sektoriell och systemisk nivå, och definierar ekonomisk hälsa som upprätthållandet av ett tillräckligt stort **ENEA** för att förhindra monopol, oligopol och kartellbildning. Tillsammans bildar **ADM** och **ENEA** ett enhetligt ramverk, både statistiskt och institutionellt, för att sprida makt, upprätthålla pluralism och återskapa socialdemokratin på mer hållbara grunder.

2 - Inledning

Genom den moderna historien har demokratiska system kännetecknats av återkommande vågor av anti-etablissemangets proteströstande. Denna ihållande tendens under det tjugonde och tjugoförsta århundradet pekar på ett djupare problem: många medborgare upplever att deras röster inte längre har kraften att åstadkomma meningsfull förändring. Detta är inte enbart ett uttryck för tillfällig missnöjdhet, utan en strukturell egenskap hos hur politiska och ekonomiska institutioner koncentrerar inflytande.

De traditioner som har format den moderna politiken erbjuder var och en endast delvisa svar. Den liberala demokratin betonar de individuella rättigheterna men reducerar medborgarna till atomiserade väljare och erbjuder endast en tunn form av jämlikhet vid valurnan. Marxismen utvecklade en mer systematisk kritik, men grundade den i ett dialektiskt ramverk som förenklade samhällslivet till en binär motsättning mellan kapital och arbete. Socialdemokratin, även om den historiskt har varit det mest bestående kompromissprojektet, ärvde begränsningar från båda dessa traditioner. Den kämpar nu med att möta det tjugoförsta århundradets utmaningar, ihållande ojämlikhet, koncentrerad företags makt, populistisk motreaktion och erosionen av pluralismen.

¹ Den första versionen av denna artikel granskades av tre vänner (PS, AB, AH), som gav mig många värdefulla synpunkter. En av dem (AB) var vänlig nog att utarbeta några stycken till en ny sektion. Jag står i tacksamhetsskuld till dem för deras konstruktiva synpunkter; eventuella kvarstående brister är naturligtvis mina egna.

² Senare i artikeln används begreppen *Associativ*, *Association* och *Förening* i en särskild teknisk bemärkelse, hänvisande till den föreslagna ramen för den *Associativa Demokratiska Modellen (ADM)*. Genomgående i texten skrivs dessa ord med stor bokstav när de används i denna tekniska betydelse.

Min ståndpunkt är intern i förhållande till socialdemokratin. Jag skriver inte som en utomstående eller som en kritiker från den socialistiska eller marxistiska vänstern, utan som någon som fortfarande betraktar socialdemokratin som en av den moderna tidens mest värdefulla politiska och moraliska traditioner. Med tiden har dock socialdemokratin drivits alltför långt mot den politiska mitten och förlorat mycket av sin omvandlande energi. Den har lärt sig att förvalta kapitalismen effektivt, men inte att reformera den i enlighet med sina grundläggande principer om jämlikhet, deltagande och kollektivt ansvar. Mitt syfte är därför att undersöka socialdemokratin inifrån, kritiskt men konstruktivt, för att förstå hur den har nått denna punkt och vad det skulle innebära för den att förnya sig under dagens globala och postindustriella förhållanden.

Denna artikel syftar till att blottlägga rötterna till politisk och ekonomisk ojämlikhet (**avsnitt 3–10**) och att återskapa socialdemokratin från första principer (**avsnitt 11–16**). För detta ändamål omprövar den Adam Smiths och Karl Marx idéer ur både filosofiska och vetenskapliga perspektiv, med målet att förena deras bestående insikter samtidigt som deras begränsningar undviks.

Med utgångspunkt i denna analytiska grund introducerar artikeln två nya begrepp, den associativa demokratiska modellen (**ADM**) och det effektiva antalet ekonomiska aktörer (**ENEA**). Tillsammans ger dessa begrepp den institutionella och statistiska grunden för att sprida makt, upprätthålla pluralism och återuppbygga demokratin på mer hållbara grunder ^[3].

3 - Tidiga socialister

Under de tidiga årtiondena av industrisamhället riktade tänkare som Saint-Simon, Fourier och Owen omfattande kritiker mot den rådande ordningen av konkurrens, egendom ^[4], och liberal individualism. De talade ännu inte om "kapitalism", men de diagnostiserade vad de uppfattade som sin tids moraliska, sociala och ekonomiska patologier. Deras insatser, som senare kallades "utopisk socialism" av deras motståndare, utgjorde den första ihållande utmaningen mot den liberala politiska ekonomin.

3.1 – Moralisk kritik av handel och konkurrens

Robert Owen framförde först en moralisk kritik av handeln i *Observations on the Manufacturing System* (1815). Där beklagar han att "alla tränas omsorgsfullt i att köpa billigt och sälja dyrt" och varnar för att denna princip föder bedrägeri och urholkar den

³ Genom hela detta arbete har jag försökt undvika terminologi som är belastad med paradigmatiske antaganden, en uppgift som har visat sig svårare än den kan verka.

⁴ Här avser "egendom" inte bara mark, utan även verkstäder, maskiner och andra produktionsmedel. Debatterna under den tidiga industriella eran riktades mot egendomen som institution, medan den snävare termen "ägarande" syftar på individers eller grupper relation till egendomen.

moraliska karaktären. Senare, i verk som *The Future of the Human Race* (1854), utvidgar han kritiken till hela den kommersiella ordningen och behandlar den som oförenlig med mänsklig solidaritet och välfärd. Charles Fourier utvecklade en parallell kritik av "civilisationen" genom sina huvudarbeten, med början i *Théorie des quatre mouvements* (1808) och med kulmen i texter skrivna mellan 1816 och 1821. Han fördömde den atomiserande logiken i den konkurrensbaserade handeln och attackerade i *La Fausse Industrie* (1835) uttryckligen den "morcelée, répugnante, mensongère" (fragmenterade, motbjudande, lögnaktiga) industriella ordningen som en förvrängning av den mänskliga anden.

3.2 - Kritik av egendom och ojämlikhet

Henri Saint-Simon (1760–1825) inledde en av de tidigaste systematiska attackerna mot ärftlig egendom och oförtjänta privilegier i sina industrialistiska skrifter. I *L'Industrie* (1816–17) börjar han redan skilja mellan en "industriell klass" ^[5] och en "overksam klass" (*oisifs*). I senare verk, särskilt *Du système industriel* (1822) och *Catéchisme des industriels* (1823–24), fördjupar han denna kritik och fördömer dem som lever på räntor och arv utan att bidra till produktionen. Dessa idéer påverkade Fourier och Owen, som på liknande sätt såg koncentrerad egendom som en källa till splittring och orättvisa snarare än enbart ineffektivitet (se även Stedman Jones, 2012).

3.3 - Kritik av politisk liberalism

Owen (1813–1820) hävdade att frihet var meningslös när individer förblev fångna i okunnighet, dåliga miljöer och brist på utbildning. Han utvecklade detta tema i *A New View of Society* (1813–14) och i sin *Report to the County of Lanark* (1820). Fourier förlöjligade de abstrakta "mänskliga rättigheterna" som ihåliga, om de inte återinfördes i kooperativa ^[6] institutioner som kunde göra mänsklig utveckling verklig. Tidiga socialister som Owen och Fourier gick därmed bortom ekonomin och utmanade den liberala politiska filosofin i sig (Manuel, 1966).

3.4 - Religiösa och etiska dimensioner

Slutligen presenterade många tidiga socialister sina projekt i uttryckligen moraliska eller andliga termer. Saint-Simon uttryckte denna vision tydligast i sina sena verk, *Du système industriel* (1822), *Catéchisme des industriels* (1823–24) och särskilt *Nouveau*

⁵ För Saint-Simon och hans samtida betecknade termen "klass" (t.ex. *classe industrielle*, *classe oisive*) breda och heterogena samhällsgrupperingar. Detta skiljer sig från Marx senare användning av "klass", som syftade på strukturellt antagonistiska positioner inom produktionsförhållandena.

⁶ I denna artikel hänvisas till "kooperativ" av flera författare. Jag menar att idén om kooperativ, som en ersättning för alla andra former av ägande och samordning, vare sig privata, offentliga eller blandade, sannolikt inte var genomförbar på 1850-talet och är det definitivt inte i vår tid. För några förklaringar om det orimliga i att förse en stor stad med livsmedel enbart genom små producenter eller småskalig kooperativt ägande, se Jorjani (2025c) "*On Dialectic (3) Alternatives to dialectic.*"

Christianisme (1825). I dessa skrifter framställde han samhället som en moralisk organism och föreslog en kvasi-religiös auktoritet bestående av vetenskapsmän och industriella ledare för att vägleda det kollektiva livet. Owen förespråkade moralisk reform genom utbildning och gemenskap, medan Fourier utvecklade en vision om naturlig harmoni och behandlade den sociala organisationen som en moralisk vetenskap. I denna mening var deras kritik av liberalism och politisk ekonomi oupplösligt förenad med krav på moralisk förnyelse (Taylor, 1982).

Det är allmänt accepterat att dessa argument tillsammans lade grunden för den senare socialismen. De avslöjade konkurrensens moraliska begränsningar, egendomens orättvisor, den rent formella frihetens ihållighet samt behovet av en etisk rekonstruktion av samhället. Men, som kritiker påpekade, förblev dessa visioner fragmentariska och saknade den systematiska stringens som Marx senare skulle hävda sig kunna tillhandahålla.

Dessa kritiker förblev inte obesvarade. Liberala tänkare och klassiska ekonomer mobiliserade snabbt motargument för att försvara egendom, marknader och individuell frihet.

4 - De liberala och klassiskt-ekonomiska svaren

Från det politiskt-filosofiska perspektivet svarade försvararna av den rådande ordningen genom att åter bekräfta individuell frihet, egendom och en begränsad statsmakt som grundläggande principer.

Benjamin Constant (1819) höll sin berömda föreläsning *The Liberty of the Ancients Compared with That of the Moderns* vid Athénée Royal i Paris. Senare återutgav han den i *Political Writings* ([1819] 1988), där han hävdade att den deltagande politiken i de antika republikerna inte kunde överföras till det moderna kommersiella samhället. Den moderna friheten, insisterade han, bestod inte i kollektivt engagemang i politiken, utan i skydd mot godtycklig makt, självständighet i det privata livet, och fritt utövande av individuella val. Att påtvinga kollektiva eller gemenskapsbaserade ideal, varnade Constant, skulle riskera överpolitisering och leda till att de få dominerade över de många (Constant, [1819] 1988). Hans kritik riktades direkt mot de tidiga kooperativa visionerna hos de första socialisterna och framställde dem som hot mot de individuella rättigheterna.

Från den politiska ekonomins sida bemötte Jean-Baptiste Say och hans efterföljare kritiken mot handeln med en optimistisk framställning av produktion och utbyte. Says *Traité d'économie politique* (1803) formulerade den princip som senare blev känd som "Says lag", enligt vilken produktionen i sig skapar efterfrågan, och att marknaderna därmed är i grunden självreglerande och nyttiga. Som Richard Whatmore (1998) har visat, hade Says skrifter också en republikansk dimension. Han hävdade att handel krävde goda seder, flit och måttfullhet, och att den kunde samexistera med medborgerlig dygd snarare än att förstöra den. På detta sätt försvarade Say marknaderna inte som ett

grovt laissez-faire-dogm, utan som institutioner förenliga med social stabilitet och offentlig moral.

Slutligen åberopades Adam Smiths arv upprepade gånger mot de socialistiska reformatörerna. Say hade redan framställt sig själv som Smiths efterträdare i *Traité d'économie politique* (första uppl. 1803; femte uppl. 1826). Han presenterade sitt verk som en systematisk fortsättning på Smiths principer om naturlig frihet och fritt utbyte. I Storbritannien hänvisade kritiker av Owens kooperativa projekt till Smiths berömda redogörelse för arbetsdelningen och hävdade att egenintresse och konkurrens var de verkliga drivkrafterna bakom produktiviteten. De menade att de Owenitiska kooperativa experimenten, tvärtom, riskerade att leda till ineffektivitet och beroende (Whatmore, 1998; Claeys, 1987). På så sätt mobiliserades Smiths idéer som ett intellektuellt försvar mot de tidiga socialistiska försöken och förstärkte försvaret av marknaderna som naturliga och nyttiga ^[7].

Man kan dra slutsatsen att dessa svar underströk den liberala övertygelsen att individuell frihet och självreglerande handel utgjorde tillräckliga grunder för ett rättvist samhälle. Men, liksom de tidiga socialister de motsatte sig, menar jag att dessa argument ofta var mer reaktiva än systematiska. De tjänade främst till att försvara status quo snarare än att formulera en omfattande social filosofi.

5 - Fler socialistiska strömningar

Marx' intellektuella utveckling kan delas in i olika faser. Min allmänna uppfattning är att han under sina tidiga år (1841–1848) var djupt engagerad i retoriska och polemiska debatter. Hans huvudsakliga samtalspartners inkluderade unga hegelianer, utopiska socialister och Proudhon. Dessa år präglades av skarpa meningsutbyten, *Den tyska ideologin* (1846) mot Stirner och "sanna socialister", samt *Filosofins elände* (1847) mot Proudhon. Efter de misslyckade revolutionerna 1848 skiftade Marx gradvis från polemik till analys av konkret politik och började utarbeta grunderna för en systematisk kritik av den politiska ekonomin. När han publicerade *Kapitalet*, första bandet (1867) ^[8], hade

⁷ Jag kommer att granska de matematiska tolkningarna av Smiths idéer kritiskt i **Avsnitt 15**, där en alternativ statistisk tolkning utvecklas. Denna omtolkning förändrar förståelsen av Smiths begrepp om den "osynliga handen" och den "fria marknaden." Det analytiska ramverket och det stödjande materialet presenteras i **Avsnitt 15** och **BILAGA 4**.

⁸ Den stilistiska och metodologiska kontrasten mellan *Kapitalet*, första bandet, och de senare banden är betydande. Första bandet är den enda text av *Kapitalet* Marx själv fullbordade och publicerade; den förenar teoretisk abstraktion med en konsekvent "numerisk syn" på det ekonomiska livet, korta beräkningar, kvoter och empiriska exempel hämtade från fabriksrapporter och officiell statistik. Banden II och III, redigerade av Engels från ofullständiga utkast, är mycket mer schematiska: deras numeriska material är till största delen formellt eller modellmässigt, och den levande empiriska förankring som kännetecknar första bandet försvinner nästan helt. Min förståelse av detta skifte, som stöds av forskare såsom Michael Heinrich, är att Engels' redaktionella systematisering förstärkte en deduktiv och kvasi-mekanisk tolkning av Marx' ofullbordade anteckningar, vilket gav dem en grad av koherens som Marx själv inte hade uppnått. Band IV (*Teorier om mervärde*), senare redigerat av Karl Kautsky, intar en helt annan position: det består av Marx' anteckningsböcker från 1861–1863 och fungerar som en historisk-kritisk

Marx i stort sett lämnat den direkta polemiska konfrontationen bakom sig och ägnade sig åt att konstruera en omfattande teoretisk modell ^[9] ^[10].

Under samma period angrep andra samtida röster liberalismen och den politiska ekonomin från olika håll. Konservativa moralkritiker, såsom Thomas Carlyle och John Ruskin, fördömde reduktionen av mänskligt liv till vinst och kalkyl. De varnade för att ett *laissez-faire*-samhälle skulle förstöra moral, kultur och gemenskap (Carlyle, [1849] 1999; Ruskin, [1860] 2007). Kristet-sociala tänkare fördömde de oreglerade marknaderna som brott mot de etiska plikterna om rättvisa och solidaritet. De framträdde främst ur katolska och protestantiska traditioner, och i olika former även ur ortodox moralisk tanke. De förespråkade ett "paternalistiskt" (eller mer exakt moraliskt skyddande) ansvar hos arbetsgivare och selektiv statlig intervention för att skydda de sårbara, vilket förutsåg den senare katolska socialläran (von Ketteler, [1864] 2015). Samtidigt avvisade anarkistiska och ömsesidighets kritiker ^[11], främst Pierre-Joseph Proudhon, både liberal konkurrens och statlig socialism, och föreställde sig i stället en federation av kooperativ och system av ömsesidighets kredit (Proudhon, [1840] 1994; Vincent, 1984).

I min tolkning delade dessa strömningar en gemensam avvisning av idén att marknader ensamma kunde upprätthålla en rättvis ordning, men de skilde sig kraftigt åt i sina botemedel, moralisk reform, religiös plikt eller decentraliserad självförvaltning. För Marx utgjorde de både rivaler och kontraster: han bemötte vissa av dem polemiskt under sina tidiga år, men strävade till slut efter att överträffa dem genom ett mer systematiskt kritiskt ramverk.

6 - Marx' socialism

Mot denna bakgrund utvecklade Marx en socialism som var mer systematisk än tidigare eller samtida reformrörelser. Han bedömde Saint-Simon, Fourier och Owen som insiktsfulla men "bristfälliga", eftersom de saknade den stränga grund som han själv ansåg prägla sin egen "vetenskapliga socialism" (*Kommunistiska manifestet*, 1848; Marx, *Kapitalet*, första bandet, 1867; se även Stedman Jones, 2016). Marx sammanfogade

studie av den klassiska politiska ekonomin. Det är möjligt att Marx' övergång till ett mer kvantitativt och matematiskt tänkande, tydligt i hans sena anteckningar om algebra och differentialkalkyl, inleddes under denna period, när han gick från historisk kritik mot systematisk formalisering.

⁹ Hänvisningar till Marx' *Den tyska ideologin* (1846), *Filosofins elände* (1847) och *Kapitalet*, första bandet (1867), anger åren för ursprunglig skrivandet eller publicering. Citat i denna artikel bygger dock på moderna kritiska utgåvor: *Marx–Engels Collected Works (MECW)* och Penguin-utgåvan av *Capital* (1976).

¹⁰ Jag tolkar hans två matematiska manuskript (Marx [1881] 1968) som ett tecken på att han till slut insåg var hans egen akilleshäla låg och försökte gå från retoriska argument till teoretiska modeller.

¹¹ I denna artikel används begreppet *ömsesidighet* i den betydelse som utvecklades av Pierre-Joseph Proudhon, där det motsvarar franskans *mutuellisme* och engelskans *mutualism*. Termen syftar inte enbart på moralisk reciprocitet, utan på ett socialt och ekonomiskt system grundat på rättvis växelverkan, ömsesidigt stöd och frivilligt samarbete mellan fria producenter.

ekonomi, politik och historia i ett enhetligt ramverk och hävdade att han visade den moderna samhällsordningens inre logik.

I kärnan av detta ramverk låg insikten att den moderna ekonomiska ordningen vilade på en strukturell obalans: en minoritet ägde de produktiva tillgångarna, medan majoriteten inte hade något annat att sälja än sin arbetsförmåga. Denna relation skapade ett kontinuerligt flöde av rikedom från arbete till kapital, dolt under den formella jämlikheten i kontrakten. Under denna skenbara jämlikhet låg en djupare asymmetri, som fick överföringen av värde från arbete till kapital att framstå som naturlig snarare än tvingande, just den illusion som Marx' begrepp om mervärde senare skulle försöka avslöja. Marx' begrepp om mervärde (Marx, [1867] 1976) framställde exploatering inte som ett tillfälligt missbruk, utan som en nödvändig egenskap hos den kapitalistiska produktionen.

Detta påstående skilde Marx från andra socialister. Medan Saint-Simon fördömde det överksamma privilegiet, Owen vinstens logik och Fourier arbetets uppsplittring, försökte Marx visa att hela ackumulationssystemet vilade på exploatering. Hans socialism framställde sig därför inte enbart som moralisk protest eller utopisk vision, utan som en omfattande teori om samhällets dynamik (Stedman Jones, 2016; se även Hobsbawm, 2011).

7 - Marx' konkurrenter

Medan Marx utvecklade sitt teoretiska ramverk, framlade rivaliserande socialistiska tänkare alternativa vägar. I Tyskland hävdade Ferdinand Lassalle att konkurrensen dömde arbetarna till fattigdom under vad han kallade "lönelagarnas järnlag." Hans lösning var att förlita sig på staten för att stödja skapandet av kooperativ samt att garantera arbetarnas rättigheter genom lagstiftning och offentlig kredit (Lassalle, [1863] 1966). Lassalle framställde sig själv som socialist, men hans beroende av statsapparaten antydde ett halvhjärtat brott med den liberala ordningen. I stället för att försöka övervinna ackumulationssystemet, hoppades han mildra dess hårdaste konsekvenser genom "paternalistisk" intervention uppifrån.

I Frankrike och Belgien hävdade Pierre-Joseph Proudhon och hans anhängare att egendomsförhållandena gjorde det möjligt för ägare att tjäna pengar utan arbete. De fördömde ränta och hyra som orättvisa och exploaterande. Deras lösning var en federation av kooperativ och institutioner för ömsesidighets kredit, utformade som decentraliserade alternativ till kapitalistiska banker och företag (Proudhon, [1840] 1994; Vincent, 1984). Trots sin berömda deklaration att "egendom är stöld" förblev Proudhon dock ambivalent: han avvisade inte själva marknadsutbytet, utan försökte omforma det till nätverk av utbyte befriade från parasitism. I min tolkning saknade Proudhons vision om ömsesidighet, jämfört med Marx, koherens som en heltäckande alternativmodell och förblev sårbar för kritik om utopisk oklarhet.

Samtidigt hävdade Mikhail Bakunin och andra anarkistiska kollektivisterna att det fria marknadssamhället reducerade människor till varor i ett system av löneslaveri. De insisterade på att verklig frihet endast kunde uppstå i decentraliserade kollektiv där arbetarna själva styrde produktion och utbyte (Bakunin, [1873] 1971; Eckhardt, 2016). Bakunins radikalism var oböjlig och kompromisslös. Men hans avvisande av varje form av central auktoritet gjorde honom oförmögen att förklara hur storskalig samordning av produktionen skulle kunna uppnås. Hans polemik med Marx inom Första internationalen (1864–1876) belyste just denna svaghet. Marx försökte bygga en strukturerad rörelse och teori, medan Bakunin förlitade sig på revolutionär glöd och anti-statlig känsla utan institutionell förankring.

Trots sina olikheter möttes alla tre strömningar, Lassalle, Proudhon och Bakunin, i flera gemensamma punkter. De avvisade den liberala tron på självreglerande marknader och fördömde de ekonomiska klasser ^[12] som levde på ränta, kapital eller hyra utan produktivt arbete. Enligt deras synsätt borde individuell konkurrens ersättas av kollektiv organisering (Vincent, 1984; Eckhardt, 2016; Draper, 1978). Ändå vägde deras likheter med Marx lätt jämfört med deras begränsningar. Lassalle satte sin tillit till staten snarare än till arbetarklassen själv. Proudhon höll fast vid en decentraliserad vision av utbyte som undvek frågan om exploatering. Bakunins anarkism upplöstes i abstraktion. Ingen av dem utvecklade en systematisk kritik av den politiska ekonomin jämförbar med Marx' analys av mervärde, och ingen formulerade heller en sammanhängande institutionell strategi. I min tolkning framstår Marx' konkurrenter som "halvhjärtade socialister", kritiska mot liberalismen, men oförmögna att erbjuda hållbara alternativ.

Medan anarkistiska kollektivisterna som Bakunin förblev inflytelserika i vissa kretsar, samlades den bredare socialistiska rörelsen efter 1870-talet alltmer kring marxismen. Detta berodde mindre på att rivalerna besegrades i debatt, och mer på förändrade politiska och organisatoriska förutsättningar.

8 - Marxismens dominans

Marx' idéers dominerande ställning under det sena artonhundratalet och tidiga nittonhundratalet berodde inte enbart på innehållet i hans teoretiska analys. Den systematiska omfattningen av *Kapitalet* och hans historiesyn som "klasskamp" erbjöd ett kraftfullt ramverk för kollektiv handling (Stedman Jones, 2016). Lika avgörande var de organisatoriska och politiska omständigheterna som följde efter hans död. Det tyska socialdemokratiska partiet (SPD), som var det överlägset starkaste socialistiska partiet i Europa, omfamnade aldrig marxismen fullt ut. Men genom Karl Kautskys tolkningar

¹² Termen "social klass" är teoretiskt missvisande. Den sammanblandar två distinkta dimensioner, den ekonomiska och den sociologiska. För analytisk klarhet är det därför att föredra att tala om ekonomisk klass när man hänvisar till produktions- och inkomstrelationer, och om sociologisk klass när man avser status-, utbildnings- och livsstilsmönster. Vidare motsvarar varken dessa kategorier, eller den mer tvetydiga termen "social klass", det marxistiska klassbegreppet, vilket betecknar den strukturella polariteten i ett produktionssätt och i princip endast tillåter två klasser att existera samtidigt.

förvandlades Marx' lära till en kodifierad ortodoxi. Genom att anta Marx' terminologi bidrog SPD till att sprida Marx' idéer inom Andra internationalen (1889–1916) (se även Sheehan, 1993; Steenson, 1978). Industrialiseringen och tillväxten av en massiv arbetarklass i Tyskland, Frankrike och Storbritannien stärkte ytterligare attraktionskraften hos en klasscentrerad analys, vilket gav marxismen praktisk resonans utöver de intellektuella kretsarna. Senare höjde den ryska revolutionens prestige 1917, som genomfördes i Marx' namn, hans tänkande till en global ideologi och marginaliserade rivaliserande socialistiska traditioner (se även Fitzpatrick, 2008). På så sätt uppnådde marxismen sin dominans inte för att den teoretiskt tystade alla invändningar, utan för att dess koherens, institutionella genomslag och rykte om politisk framgång gav den en oöverträffad auktoritet bland socialister.

Vid 1950 kunde nästan alla stora europeiska socialdemokratiska partier spåra sitt ideologiska släktskap tillbaka till marxismen. Bland dem fanns tyska SPD, svenska SAP, brittiska Labour Party, franska SFIO och österrikiska SPÖ. Dessa partier hade sedan länge övergett den revolutionära politiken, men deras strukturer, klassorientering och allianser med fackföreningar fortsatte att spegla traditionerna från Andra internationalen, där marxismen hade varit det dominerande ramverket (Bernstein [1899] 1993; Sassoon, 1996). Däremot hade andra socialistiska kritiker av det liberala samhället och den fria marknadsekonomin från 1800-talet inte lämnat några betydande arvtagare inom socialdemokratin. Proudhons ömsesidighet överlevde endast inom kooperativa rörelser, inte som självständiga partitraditioner. Bakunins anarkism levde kvar i Spanien fram till inbördeskriget, men besegrades avgörande av Franco 1939 och återfick aldrig något massinflytande. Kristen socialism bestod, men dess arv flöt vidare in i kristdemokratiska partier, som positionerade sig i det politiska mitten eller till höger, snarare än inom socialdemokratin (se även Eley, 2002) ^[13]. Således drogs socialdemokratins arv vid mitten av seklet nästan uteslutande från marxistisk socialism, kraftigt reviderad och modererad, medan de rivaliserande socialistiska traditionerna i praktiken hade försvunnit från den partipolitiska kartan.

9 - Kritik av Marx och marxismen

Marx skilde sig från andra socialistiska tänkare genom att vända blicken från ytfenomen ^[14], de synliga symptomen på fattigdom, arbetslöshet och ojämlikhet, till vad han uppfattade som samhällets underliggande motsättningar. Genom att dra nytta av den hegeliansk dialektiken försökte han identifiera i produktionsstrukturens inre logik den

¹³ Ett undantag från detta allmänna mönster var Sverige, där kristen socialism förblev inom arbetarrörelsen snarare än att förgrena sig till kristdemokratin. Broderskapsrörelsen, grundad 1929 som *Förbundet kristna socialdemokrater i Sverige*, organiserade religiösa socialister inom det socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP). År 2011 bytte rörelsen namn till Socialdemokrater för tro och solidaritet för att bredda sin sitt interreligiösa engagemang.

¹⁴ Termen "ytan" (*surface*) i Marx' användning härrör från hans bredare distinktion mellan framträdelse och väsen, en begreppslig motsättning med djupa filosofiska rötter och konsekvenser. Dessa diskuteras kortfattat i **BILAGA 1: Från väsen till historia**.

tes och antites som han antog skulle driva historien framåt. I den europeiska ekonomin under mitten av 1800-talet, särskilt den engelska, såg han denna motsättning som en konflikt mellan produktionsägarna och de arbetare som sålde sin arbetskraft. Jag menar att det är här den avgörande förväxlingen uppstår. Marx sammanslog två olika frågor: dels ägandet av produktiva tillgångar, dels förvaltningen av överskottet när produktionen väl har ägt rum. Ägande innebär inte nödvändigtvis kontroll över hur resurser används, och förvaltning tillhör inte nödvändigtvis ägarna. Genom att identifiera dessa som en enda polaritet, kapital kontra arbete, tvingade han in komplexa ekonomiska och institutionella relationer i ett binärt schema. Resultatet blev en teori elegant till formen men bristfällig till innehållet, eftersom den förväxlade överlappande och förhandlingsbara relationer mellan ägande och förvaltning med en oöverbyggbar motsättning (det privata ägandet) som var dömd att explodera.

Jag hävdar att Marx' centrala misstag var att utvidga Hegels dialektik från tänkandets sfär till ekonomins funktionssätt. Genom att göra detta suddade han ut de dubbla betydelser som begreppet "idé" hade hos Hegel, både som verklighetens struktur och som tänkandets rörelse, och överförde denna tvetydighet till det "materiella", vilket för honom betydde både livets verkliga villkor och den ekonomiska ordningen. För Hegel var motsättningen en logisk kategori som skapade rörelse inom begreppssystemet och producerade nya synteser inom filosofin (Jorjani, 2025a). Marx hävdade att han hade "ställt Hegel på huvudet", men i praktiken importerade han samma generativa logik in i det materiella livet. I *Kapitalet* behandlas den uppenbara jämlikheten i utbyte och den dolda ojämlikheten i produktionen inte enbart som beskrivningar, utan som en motsägelse som nödvändigtvis skapar mervärde och driver historien framåt (Marx, [1867] 1976, s. 280–306). Detta är ett kategorifel: ekonomin fungerar inte genom logisk motsägelse, utan genom institutionella arrangemang, maktrelationer och kunskapsstrukturer. I denna mening tillämpade båda tänkarna en generativ dialektik på teorins system, Hegel på historiens idé, Marx på ekonomins idé, och förväxlade begreppsliga utvecklingsprocesser med materiell verklighetsrörelse. Genom att behandla motsägelsen som ontologiskt produktiv gav Marx sin analys en skentillvaro av oundviklighet, men till priset av begreppslig precision. Resultatet blev en retorisk struktur, modellerad på Hegels dialektik men felaktigt tillämpad på ett område där empirisk analys borde ha ersatt filosofisk spekulat

Jag menar att Marx' utvidgning av Hegels dialektik till ekonomin inte bara är filosofiskt felplacerad, utan även vetenskapligt ohållbar. Hegels logik om motsägelsen var avsedd som en rörelse av begrepp, inte som en lag för materiell förändring, och dess överföring till samhället saknar empiriskt stöd.

Påståendet att kvantitativ ackumulation oundvikligen leder till kvalitativa språng importerades direkt från Hegel till Marx' ramverk. Engels förstärkte senare denna idé genom att utvidga den till naturvetenskaperna. Hegel hade redan nämnt två exempel från naturen, fasövergången mellan is, vatten och ånga samt metallernas glödgn

polaritet, allotropi, kolvätekedjor och det periodiska systemet. Dessa exempel stöddes inte av den vetenskapliga evidens som fanns tillgänglig under 1800-talet; en noggrannare uppmärksamhet från Hegel och Engels på de mekanismer som låg bakom de fenomen de diskuterade kunde ha avslöjat detta. Numera förstås de som tröskeffekter som formas av yttre förhållanden snarare än av inneboende motsättningar (se Jorjani, 2025b).

Genom att insistera på att förändring måste uppstå inifrån, reducerade Marx orsakssambandens mångfald till en enda metafysisk mall. Därigenom skymde han det komplexa samspelet mellan institutioner, kunskap och makt som faktiskt formar det ekonomiska livet. Hans dialektiska schema gav också en falsk känsla av oundviklighet åt den revolutionära brytpunkten. Sociala system, liksom biologiska eller kemiska, utvecklas genom ömsesidiga anpassningar snarare än genom automatisk utveckling av interna motsättningar. På detta sätt gav Marx' teoretiska grund i den hegeliansk dialektiken *Kapitalet* retorisk styrka, men undergrävde dess anspråk på vetenskaplig analys (Kolakowski, 1978; Popper ([1945] 2013)).

En detaljerad motbevisning av (1) Marx' värdeteori, (2) hans underskattning av den teknologiska och vetenskapliga innovationens roll, (3) hans framställning av klasstrukturen, (3) hans uppfattning om historisk utveckling, och (4) hans vision om frigörelse, är onödig när den metodologiska bristen i systemets kärna väl har blottats. Det är dock värt att kort antyda hur var och en av dessa komponenter utmanats av senare empiriska och teoretiska utvecklingar.

(1) Om arbetsvärdeteorin: Ekonomer från Böhm-Bawerk till Samuelson, och senare även heterodoxa kritiker, har visat att värdebildning i moderna ekonomier inte kan reduceras till inbäddad arbetstid. Böhm-Bawerks kritik ([1896] 1949) betonade de interna inkonsekvenserna i Marx' värdeteori, medan Samuelson (1971) omformulerade dessa invändningar i den neoklassiska jämviktsteoris språk. Senare institutionella och informationsbaserade teorier om prisbildning vidareutvecklade denna argumentationslinje. De visade att priser uppstår genom komplexa organisatoriska och informationsmässiga processer, snarare än genom direkta arbetsinsatser. Även sympatiskt inställda tolkare såsom Piketty (2013, 2019) har dragit en liknande slutsats. De hävdar att ojämlikhet i dag beror mindre på exploatering av arbete i produktionen än på ackumulation och överföring av förmögenhet genom kapitaläggande och avkastning på tillgångar.

(2) Om den teknologiska och vetenskapliga innovationens roll: Marx insåg att maskineriet fungerar som en kraftmultiplikator för arbetet, men han underordnade det i slutändan sin teori om värde och klasskamp. Han betraktade teknologin som ett härlett uttryck för kapitalets strävan att utvinna relativt mervärde, i stället för att erkänna den som en självständig och kumulativ drivkraft bakom produktivitet och strukturell omvandling. Senare ekonomer och sociologer – från Schumpeter (1934) till Nelson och

Winter (1982) och Perez (2002) – har visat att innovationssystem skapar överskott och tillväxt genom kreativ rekombination, institutionellt lärande och teknologisk spridning, inte enbart genom arbetskraftens exploatering. Kunskapens, uppfinningarnas och de teknologiska nätverkens dynamik rubbar därmed Marx teoretiska ram och blottlägger kapitalismens förmåga till endogen anpassning och förnyelse.

(3) Om klass-strukturen: Sociologisk forskning sedan det sena 1900-talet, särskilt av Olin Wright (1985, 1997) och Goldthorpe (1980), har avslöjat en betydligt mer differentierad social struktur. Dessa studier visar att status, utbildning och organisatorisk position formar social makt lika mycket som egendomsinnehav gör. De demonstrerar också att samtida samhällen uppvisar flerdimensionella former av skiktning, bortom den enkla dikotomin mellan kapital och arbete.

(4) Om historisk utveckling: Moderniseringsteorin och världssystemanalysen har båda utmanat Marx' internalistiska dialektik. Rostow (1960) framställde utveckling som en sekvens av institutionella val formade av politik och kultur, medan Wallerstein (1974) omtolkade ekonomisk historia som ett ojämlikt nätverk av globala förbindelser. Tillsammans betonar dessa perspektiv tillfällighet och ömsesidigt beroende snarare än historisk nödvändighet.

(5) Om frigörelse: Kritiska teoretiker och demokratiska socialister, inklusive Habermas, Giddens och Piketty, har omdefinierat mänsklig frihet i proceduriella och distributiva termer. Habermas (1996) grundar frigörelse i kommunikativ rationalitet och i den demokratiska rättsordningens legitimitet. Giddens (1998) ser den som maktförstärkning genom reflexiva institutioner. Slutligen betonar Pikettys analyser (2013, 2019) deltagande jämlikhet och rättvis tillgång till kapital. I samtliga fall förstås frigörelse som en pågående process av institutionell reform, snarare än som en revolutionär brytning.

Dessa omtolkningar – och insikten om den teknologiska innovationen som en autonom drivkraft för social och ekonomisk förändring – korrigerar inte bara Marx' fel; de visar hur den ekonomiska och sociala analysen kan utvecklas utan dialektikens metafysiska ramverk. Faktum är att Marx själv tycks ha anat detta mot slutet av sitt liv, då han vände sig till matematiska studier, som om han försökte grunda sin kritik på formell och empirisk analys snarare än på dialektisk spekulering (Marx, [1881] 1968) ^[15].

Enligt min uppfattning kan var och en av dessa komponenter, trots sina senare omtolkningar, fortfarande spåras tillbaka till Marx' ursprungliga överföring av den hegelianska dialektiken till samhällsanalysen. Arbetsvärdeteorin vilar på den förmodade

¹⁵ Det som förvånar mig är att den stora majoriteten av Marx' efterföljare inte följde denna utvecklingslinje. De bevarade hans tidiga agitatoriska språk, men övergav hans sena strävan efter vetenskaplig metod; de talar, medan han, hur ofullkomligt det än var, försökte räkna.

motsägelsen mellan jämlikt utbyte och ojämlik produktion. Klassschemat komprimerar den sociala verklighetens komplexitet till en binär motsättning, eftersom dialektiken kräver polaritet. Föreställningen om sammanbrott följer ur den dialektiska förväntningen att kvantitativ ackumulation måste kulminera i kvalitativ brytning. När den dialektiska grunden avlägsnas förlorar dessa argument sitt anspråk på nödvändighet och kan i stället behandlas som historiskt situerade hypoteser, öppna för empirisk prövning och alternativa förklaringar. I denna mening räcker det, snarare än att motbevisa varje del separat, att visa att Marx' beroende av den dialektiska metoden undergräver systemets koherens som helhet ^[16].

10 - Marx' humanism

Marx' tidiga skrifter visar tydligt att hans djupaste oro inte gällde exploatering i snäv ekonomisk mening, utan arbetarnas främlingskap (eng. alienation) inför sin egen verksamhet. I hans analys skilde det industriella arbetet arbetaren från produkten, från produktionsprocessen, från andra arbetare och till slut från hans eller hennes mänskliga väsen. Men den lösning han föreslog, avskaffandet av det privata ägandet av produktionsmedlen ^[17], följde inte logiskt av denna diagnos. Alienationen uppstår inte främst ur det juridiska faktumet av ägande, utan ur arbetarens utestängning från beslutsfattande och från kunskap om själva produktionsprocessen. I fabriken på hans tid var ägare och chefer ofta samma personer, vilket kan förklara varför Marx sammanfogade de två rollerna. Med utgångspunkt i den humanistiska marxistiska traditionen, särskilt hos Fromm och Ollman, föreslår jag att åtskillnaden mellan ägande och ledning omdefinierar alienationsproblemet: arbetare kan förbli formellt icke-ägare men ändå övervinna alienationen om de integreras i processer av kunskap, planering och beslutsfattande. Med andra ord ligger den centrala utmaningen inte i omfördelning av ägandetitlar, utan i demokratiseringen av ledningen. Marx' fixering vid egendom fick honom att förbise denna alternativa väg (Fromm, 1961; Ollman, 1971).

I dagens kunskapsintensiva och plattformsbaserade produktion får denna alternativa väg förnyad relevans: eftersom kontrollen över beslutsfattande, data och design alltmer

¹⁶ För en utförlig kritik av Hegel–Marx–Engels-dialektiken, inklusive dess filosofiska ursprung, metodologiska begränsningar och möjliga alternativ, se: Jorjani (2025a), *On Dialectic (1): What is Dialectic*; Jorjani (2025b), *On Dialectic (2): Re-visiting Dialectic*; och Jorjani (2025c), *On Dialectic (3): Alternatives to Dialectics*.

¹⁷ Marx använde konsekvent uttrycket "produktionsmedel" (Produktionsmittel) för att beteckna fabriker, maskiner, verktyg, råmaterial och mark, hela spektrumet av produktiva tillgångar. Det senare uttrycket "massproduktionsmedel" tillhör ett 1900-talskontext, format av Tayloristisk vetenskaplig arbetsledning (Taylor, 1911; Braverman, 1974) och Fordistisk löpande-band-produktion (Ford, 1922; Gramsci, [1929–1935] 1971; Piore & Sabel, 1984), och är inte Marx' egen terminologi. Viktigt är också att Marx skilde mellan verktyg, som förblir under enskilda hantverkarens kontroll, och maskiner, som organiserar och underordnar många arbetare samtidigt. I hans analys uppstår alienationen som mest påtaglig där maskiner samordnar fragmenterade uppgifter bortom arbetarnas kunskap eller beslutskraft. Därmed är problemet inte enbart egendom i juridisk mening, utan den strukturella åtskillnaden mellan arbetarna och kontrollen över själva produktionsprocessen.

överbäger det formella ägandet i att forma arbetarnas levda erfarenhet. Denna åtskillnad mellan kontroll och ägande, som redan var underförstådd i Marx' analys, blir avgörande i den digitala ekonomin, där kunskap och beslutsfattande väger tyngre än materiella tillgångar.

I *Kapitalet* skiljer Marx noggrant mellan den självständiga hantverkaren och fabriksarbetaren. Hantverkaren, även om ekonomiskt exploaterad, behöll kontrollen över sina verktyg och kunskapen om produktionsprocessen. En sådan person kunde vara underbetald eller underordnad, men inte alienerad i Marx' mening, eftersom själva arbetsakten fortfarande bar mening och sammanhang. Fabriksarbetaren, däremot, definierades just genom sitt beroende av maskiner. I massproduktionen bröts uppgifterna ned i fragment, samordnade av mekanismer bortom arbetarnas förståelse eller kontroll. För Marx var alienation därför inte reducerbar till låga löner eller materiell brist. En arbetare kunde få hög lön och ändå vara alienerad, om han eller hon var utestängd från kunskap och beslutsfattande som formade produktionen. Okunskap om processen, snarare än ersättningsnivån, var den avgörande faktorn. Denna distinktion visar att Marx' bestående insikt låg mindre i begreppet exploatering än i erkännandet att mänsklig värdighet beror på aktivt deltagande i utformningen av sitt arbete (Fromm, 1961; Ollman, 1971).

Ändå kan frågor om produktion och egendom inte skiljas från frågor om det politiska livet. Om Marx lokaliserade alienationens kärna i arbetets organisation, ligger utmaningen för en förnyad socialdemokrati i att utvidga denna demokratiserande impuls till själva grunderna för det politiska livet.

11 - Socialdemokratis uppkomst

För att förstå vad socialdemokratin har blivit, och vad den åter kan bli, måste vi återvända till det ögonblick då den först definierade sig som ett särskilt moraliskt och politiskt projekt. Dess framväxt markerade inte en reformistisk reträtt från socialismen, utan bildandet av en självständig moralisk och politisk tradition som återvann demokratin som socialismens innersta mening och gav den dess mest varaktiga uttryck under 1900-talet.

Socialdemokratin uppstod ur de sen-1800-talsdebatter som fördes inom den europeiska socialismen. Inom det tyska SPD systematiserade Karl Kautsky den marxistiska teorin till en ortodoxi som betonade historisk materialism och arbetarklassens kamp som de främsta krafterna för förändring. Eduard Bernstein, som reagerade mot både Kautsky och Engels, bröt med denna ortodoxi i *Evolutionary Socialism* (1899) och hävdade att kapitalismen kunde gradvis humaniseras genom demokratiska reformer. Hans betoning på etisk socialism och institutionell utveckling lade den intellektuella grunden för en icke-revolutionär socialism, som senare skulle komma att definiera den socialdemokratiska traditionen.

Jag menar att detta inte enbart var en taktisk justering, utan en moralisk omdefiniering av socialismen, övertygelsen att jämlikhet och frihet kan förenas inom demokratin själv. Senare teoretiker som Bauer ([1907] 2000) och Hilferding ([1910] 1981) vidareutvecklade dessa idéer till omfattande program för parlamentariska reformer, allmän rösträtt och social lagstiftning. Under mellankrigstiden tillhandahöll John Maynard Keynes den saknade ekonomiska logiken, genom att visa att en aktiv finans- och penningpolitik kunde förena marknadseffektivitet med full sysselsättning ^[18]. Hans *General Theory* (1936) blev en hörnsten i den efterkrigstida socialdemokratiska politiken. Genom denna intellektuella utveckling upptäckte socialdemokratins sin egenart som den demokratiska reformens politiska ekonomi, snarare än den revolutionära omvandlingens.

Denna moraliska och institutionella omdefiniering av socialismen lade grunden för en politik som inte sökte avskaffa den kapitalistiska ekonomin, utan demokratisera den, ett tema som skulle bli avgörande för socialdemokratins senare utveckling.

Efter 1945 bevitnade världen socialdemokratins praktiska konsolidering. I hela Västeuropa byggde partier som Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (**SAP**), brittiska Labour Party och tyska **SPD** välfärdsstater som kombinerade marknadsekonomier med universellt socialt skydd.

- **Sverige:** Under Per Albin Hansson och senare Tage Erlander och Olof Palme formulerade *Folkhemmet* en vision om jämlikhet, trygghet och medborgerlig tillhörighet, som gjorde välfärden till en moralisk institution för medborgarskap (Esping-Andersen, 1990).
- **Storbritannien:** Clement Attlees Labourregering (1945–1951) grundade National Health Service, utökade utbildningen, och nationaliserade nyckelindustrier i linje med William Beveridges rapport om socialförsäkring (1942).
- **Tyskland:** Willy Brandts reformer och **SPD:s** Godesberg-program (1959) förkastade uttryckligen marxismen och accepterade marknadsekonomin, och definierade socialdemokratins som en "rörelse för frihet, rättvisa och solidaritet."

Dessa framgångar var varken tillfälliga eller teknokratiska. De representerade ett avsiktligt försök att förena ekonomisk effektivitet med social rättvisa inom demokratiska institutioner. I efterhand framstår denna syntes som en av de mest sammanhängande ansträngningarna under 1900-talet att organisera den kapitalistiska ekonomin kring ett moraliskt syfte.

¹⁸ [16] Keynes' centrala insikt var att marknader inte är självreglerande på kort sikt: när efterfrågan kollapsar kan och bör staten ingripa för att stabilisera sysselsättning och investeringar tills förtroendet återvänder. I denna mening antar staten en metaforisk roll liknande den stabiliserande kraft som Adam Smith en gång tillskrev Jupiter, en sekulär "ordningens återställare" inom ett i övrigt självreglerande kosmos. (Se vidare diskussion i **Avsnitt 15, Rebuilding Socialism from Scratch.**)

De teoretiska innovationer som åtföljde denna framgång var lika betydelsefulla. Socialdemokratin omformulerade jämlikhet, inte som likformighet i utfall utan som "jämlikhet i möjligheter och status" (Crosland, 1956). Den accepterade privat ägande och marknadsutbyte, men sökte inbädda dem i ett tätt nätverk av kollektivavtal, progressiv beskattning och offentliga tjänster. Velfärdsstaten, såsom den senare analyserades av Marshall (1950) och Titmuss (1968), institutionaliserade det sociala medborgarskapet, rätten till utbildning, hälsa och trygghet, som gjorde friheten substantiell snarare än enbart formell. Detta "inbäddade liberalism" (Ruggie, 1982) gav upphov till en period av oöverträffad tillväxt, hög sysselsättning och minskad ojämlikhet under efterkrigstidens årtionden, och formade det som många forskare har kallat "kapitalismens gyllene tidsålder". Men bakom denna välfärd låg ett outtalat antagande: att social harmoni kunde upprätthållas genom ständig ekonomisk expansion, en föreställning som skulle sättas på prov av 1970-talets strukturella chocker.

Under 1960- och 1970-talen hade socialdemokratin blivit inte bara en uppsättning politiska åtgärder utan också ett moraliskt och kulturellt projekt. Den bekräftade arbetets värdighet, den kollektiva handlingens legitimitet och statens ansvar för mänsklig välfärd. Dess institutioner, välfärdsprogram, offentliga bostäder, socialförsäkringar och medbestämmande på arbetsplatserna, förkroppsligade tron att demokratin kunde utvidgas bortom valurnan till det ekonomiska och sociala livet. Under nära tre årtionden erbjöd denna modell ett stabilt och humant alternativ till både laissez-faire-kapitalism och auktoritär socialism. Men dess framgång skapade också förväntningar som blev allt svårare att upprätthålla, i takt med att den globala ekonomin började röra sig bortom den industriella ordning på vilken den socialdemokratiska kompromissen hade vilat.

12 - Socialdemokratis fall

Externa chocker och global omvälvning: Socialdemokratis nedgång efter 1970-talet har genererat en omfattande litteratur, men de flesta förklaringar konvergerar kring ett enda tema: externa chocker ^[19] och globala störningar. Enligt denna berättelse kollapsade efterkrigstidens jämvikt mellan tillväxt, sysselsättning och omfördelning under den kombinerade påverkan av stagflation, oljekriser och finansiell liberalisering. "Guldåldern" under *les trente glorieuses* upprätthölls av stabila växelkurser, växande produktivitet och billig energi, förutsättningar som upplöstes i 1970-talets turbulens. När Bretton Woods-systemet föll samman och oljepriserna fyrdubblades, stod regeringarna

¹⁹ Skillnaden mellan interna och externa förklaringar har djup betydelse för marxistisk analys. En äkta marxistisk analys lokaliserar systemförändring i kapitalets inre motsättningar, mellan bruksvärde och bytesvärde, arbete och kapital, produktivkrafter och produktionsförhållanden. Den yttre världen, politik, teknik, miljö, geopolitik, framträder endast som en scen där dessa motsättningar utspelar sig, inte som en självständig orsak. Att ge externa chocker såsom Bretton Woods-kollapsen eller oljekrisen 1973 självständig förklaringskraft innebär redan ett utträde ur det dialektiska ramverket. När detta steg väl tas, upphör historien att vara ett slutet nödvändighetssystem och blir i stället ett öppet fält av tillfälliga interaktioner, institutioner, resurser, stater och kunskap, som tillsammans formar utfallen. Att erkänna externa villkor är därför inte en mindre avvikelse från Marx, utan det första steget ut ur hans skugga, mot en institutionell och plural förståelse av ekonomi och demokrati.

inför en ny konstellation av problem: avmattad tillväxt, stigande inflation och finanspolitisk press (Eichengreen, 2007; Hall, 1986; Yergin, 2009). Keynesianska avvägningen mellan inflation och arbetslöshet, tidigare formaliserad i Phillipskurvan, upphörde att gälla (Friedman, 1977). Det som verkade vara en extern chock avslöjade efterkrigsprosperitetens beroende av en exceptionell samverkan mellan monetära, industriella och geopolitiska faktorer.

Socialdemokratiska partier svarade initialt med det bekanta keynesianska repertoaret: efterfrågestimulans och inkomstpolitik. När dessa åtgärder misslyckades, delade de sig mellan anpassning och motstånd. Ledare som Helmut Schmidt, James Callaghan och senare François Mitterrand accepterade den monetaristiska betoningen på prisstabilitet och budgetrestriktioner, och omdefinierade socialdemokratien som en form av teknokratisk ekonomisk förvaltning. Andra, särskilt i Skandinavien, försökte bevara det korporativa kompromissystemet genom lönekoordinering och aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Båda strategierna stod dock inför samma strukturella dilemma: utan hög tillväxt eroderade den materiella grunden för det socialdemokratiska samhällskontraktet (Przeworski, 1985; Esping-Andersen, 1990; Sassoon, 1996). Vid 1980-talet hade den nyliberala vändningen ^[20] under Thatcher och Reagan, avreglering, privatisering och finanspolitisk åtstramning, omformat det ideologiska landskapet. Även där socialdemokrater förblev valmässigt konkurrenskraftiga, styrde de inom ett nytt paradigm präglad av marknadsdisciplin och statlig återhållsamhet (Harvey, 2005; Gamble, 1988).

Thomas Pikettys senaste syntes (2020) förfinar men förlänger i slutändan den externalistiska tolkningen. Han dokumenterar hur stigande ojämlikhet efter 1980 och vänsterns väljarbasförskjutning förvandlade socialdemokratien till det han kallar en "Brahmin-vänster", en rörelse som representerar den utbildade medelklassen snarare än den löneberoende majoriteten. Det ideologiska tyngdpunktsläget försköts från omfördelning till meritokratisk möjlighet, från solidaritet till konkurrenskraft. För Piketty återspeglar detta ett moraliskt och kognitivt misslyckande: socialdemokratiska elitsers oförmåga att formulera en förnyad jämlikhetsberättelse i globaliseringens tid. Ändå förblir hans diagnos ofullständig. Den underskattar de

²⁰ Det som allmänt kallas "nyliberalism" tog olika former i olika länder, men följde vanligtvis två etapper. I den första privatiserade regeringar statliga tillgångar under parollen effektivitet och konkurrens. I den andra drog de sig gradvis tillbaka från välfärdsansvaret, genom att outsourca eller kommersialisera offentliga tjänster som tidigare betraktats som del av det sociala medborgarskapet. Efter att högerpartierna inlett dessa reformer gjorde de flesta socialdemokratiska partier föga för att vända utvecklingen. Orsaken var delvis politisk: båda vågorna av nyliberal reform bar på en dold social logik, att utvidga medelklassen genom ägande av tillgångar och injaga rädslan för att "förlora" sina besparingar. Denna tysta förändring av klasspsykologin bidrog till att befästa nyliberalismen långt bortom dess ekonomiska doktriner.

Ändå drabbades den nyliberala modellen själv av ett djupt teoretiskt sammanbrott efter finanskrisen 2008, när finansiella konglomerat som länge predikat marknadsdisciplin vände sig till staten för sin överlevnad, genom att kräva massiva offentliga räddningspaket finansierade av skattebetalare. Det som överlevde var inte idén om självreglerande marknader, utan ett hybridssystem av **privatiserade vinster** och **socialiserade förluster**, vilket blottlade den moraliska och intellektuella bankrutt som präglade den nyliberala ortodoxin.

strukturella förändringar som försvagade arbetets förhandlingsstyrka och de institutionella begränsningar som fångade beslutsfattare inom den nyliberala ortodoxins ramar. Krisen var inte bara en ideologisk förskjutning, den var också en materiell urholkning.

Underliggande processer: Enligt min uppfattning ligger en alternativ förklaring till socialdemokratins fall inte i externa chocker, utan i långsiktiga interna förändringar av produktion, arbete och yrkesstruktur. Från slutet av 1960-talet och framåt minskade automation och mekanisering av industriprocesser efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft, samtidigt som de utökade skaran av högutbildade yrkesverksamma och servicearbetare. Denna gradvisa förskjutning förändrade den sociala sammansättningen i de avancerade ekonomierna: andelen manuella industriarbetare minskade, medan kunskapsbaserad och serviceinriktad sysselsättning växte (Esping-Andersen, 1990; Autor, 2019). De politiska konsekvenserna var djupgående. Socialdemokratiska partier, historiskt förankrade i den industriella arbetarklassen, misslyckades med att omdefiniera sin bas som en koalition av alla löne- och inkomsttagare. När nya medelinkomstgrupper växte fram, lärare, tekniker, offentliganställda och serviceyrken, förlorade den gamla retoriken om "klasskamp" sin kraft, och de organisatoriska banden genom fackföreningarna försvagades ^[21] ^[22].

²¹ Ett talande exempel på hur denna urholkning utvecklades kan spåras till Saltsjöbadsavtalet från 1938 – ett banbrytande trepartsavtal mellan arbetsgivare, fackföreningar och staten, som en gång förkroppsligade arbetarrörelsens solidaritet men vars institutionella arv började urholkas under slutet av 1970-talet. I detta avtal accepterade LO omfattande uppsägningar i utbyte mot stärkta exportindustrier, i tron att ökad konkurrenskraft skulle trygga sysselsättningen. Vid 1980-talet var dock många fackförbund, särskilt inom offentlig sektor och tjänstesektorn, inte längre knutna till exportindustrin såsom Metall, och solidariteten mellan förbunden försvagades. En parallell utveckling skedde i Storbritannien, där splittringen inom gruvarbetarfacket (NUM) under Arthur Scargills ledarskap fördjupade arbetarrörelsens sprickor under gruvstrejkerna i början av 1980-talet. I USA slutade flygledarstrejken 1981 (PATCO) med att president Reagan massavskedade de strejkande och drog in fackets erkännande, vilket markerade en avgörande vändning mot den organiserade arbetarrörelsen och uppmuntrade arbetsgivare över hela landet (McCartin, 2011). Även om utvecklingsvägarna skiljde sig åt visar jämförande forskning att liknande mönster av fragmentering och minskad solidaritet påverkade nästan alla avancerade industridemokratier efter 1970-talet (Visser, 2006; Western, 1997). Tillsammans illustrerar dessa fall hur strukturell differentiering inom arbetarklassen undergrävde den kollektiva grunden för socialdemokratisk politik.

²² Vid slutet av 1970-talet växte en omfattande kommentarkorpus fram, från OECD:s och IMF:s policydokument till verk som *The Crisis of Democracy* (Crozier, Huntington & Watanuki, 1975), som framställde fackföreningarna som övermäktiga aktörer, vars lönekrav drev inflation och lamslog regeringsmakten. Denna diskurs om "facklig övermakt" fick fäste bland centristiska beslutsfattare och bidrog till att legitimera den nyliberala vändningen på 1980-talet. Senare forskning har dock ifrågasatt denna diagnos, och visat att den överskattade arbetarrörelsens styrka och doldes djupare strukturella problem i produktivitet, investeringar och global konkurrens (Harvey, 2005; Blyth, 2002; Streeck, 2014; Baccaro & Howell, 2017). Som kommer att diskuteras i avsnitt 14, identifierar det föreslagna Associative Democratic Model (ADM) avsaknaden av direkt politiskt inflytande för organisationer, såsom fackföreningar, som en central institutionell brist som bidrog till den upplevda spänningen mellan demokrati och organiserat arbete.

Parallellt med dessa inhemska förändringar omstrukturerade globaliseringen produktionsgeografin. När avkoloniseringen skapade nya utbildade arbetskraftsresurser och stabila regeringar i det globala syd, överförde multinationella företag tillverknigen till låglöneregioner. Framsteg inom transport, containerisering och informationsteknologi gjorde globala värdekedjor möjliga (Gereffi & Korzeniewicz, 1994; Dicken, 2015). Resultatet var inte en plötslig chock, utan en kontinuerlig omlokalisering av produktionskapacitet som urholkade den industriella kärnan i de västerländska ekonomierna. Avindustrialisering, kapitalrörlighet och finansiell liberalisering underminerade tillsammans välfärdsstatens finansiella och sociala grund (Rodrik, 1997; Frieden, 2006). Dessa var kumulativa, självförstärkande trender, interna omvandlingar av den globala ekonomiska ordningen, inte exogena tillfälligheter.

Kombinationen av automation och globalisering upplöste därmed de sociala grundvalar som hade burit efterkrigstidens kompromiss. I länder som Sverige minskade den exportinriktade industrins relativa tyngd, och den organiserade arbetarrörelsens politiska inflytande försvagades. Socialdemokratiska partier stod inför en dubbel uppgift: att skydda lågutbildade arbetare hotade av automatisering och samtidigt integrera den växande klassen av tjänstemän och yrkesverksamma i en förnyad egalitär koalition. Detta hade krävt en omorientering från ett arbetarparti till ett löntagarnas parti, och en omdefiniering av jämlikhet genom policys såsom arbetstidsförkortning, kortare arbetsveckor och utökad social delaktighet. Det krävde också internationell solidaritet med arbetare i utvecklingsekonomier, för att begränsa den nedåtgående spiralen av lönedumpning. Men socialdemokraterna, upptagna av inhemsk förvaltning, misslyckades med att driva dessa strategier. Högern tog i stället initiativet, och förvandlade privatisering till ett populistiskt program för ägandeskap. Margaret Thatcher skröt om att hennes privatiseringar hade skapat sex miljoner nya aktieägare, *”sex miljoner människor som aldrig mer kommer att rösta på Labour.”* Resultatet blev en varaktig omfördelning av klasslojaliteter och en urholkning av socialdemokratins väljarbas ^[23].

Jag menar att kontrasten mellan dessa två förklaringar, den externalistiska och den internalistiska, avslöjar mer än en skillnad i betoning. Den markerar en djupare skillnad i hur samhällsförändring förstås. Den konventionella berättelsen betraktar kriser som exogena brott som störar jämvikter, medan det alternativa synsättet ser dem som ytuttryck för långsam intern utveckling. Precis som i Charles Lyells uniformitarianism-

²³ Ett talande exempel kommer från Sveriges jobbskatteavdrag, infört av den moderatledda regeringen under Fredrik Reinfeldt 2007. Programmet gav skattelättnader för förvärvsarbete med motiveringen att ökad disponibel inkomst skulle stimulera konsumtion och sysselsättning. Empiriska utvärderingar av Finanspolitiska rådet (2008–2014) och oberoende ekonomer som Domeij och Flodén (2010) fann inga mätbara effekter på sysselsättning eller produktion. Trots detta bibehölls politiken under den socialdemokratiska regeringen (2014–2022), som avstod från att avskaffa den trots dess regressiva effekter. När Moderaterna återvände till makten 2022, återinförde och utökade de samma åtgärd. Episoden visar hur den politiska logiken bakom medelklassens tillfredsställelse, att använda skattelättnader som ersättning för strukturell reform, har bestått över partigränser, och därigenom förstärkt den omfördelning av lojaliteter som undergrävt socialdemokratins väljarstöd.

princip inom geologin framstår det som plötslig katastrof, men är ofta det kumulativa resultatet av omärkliga förskjutningar under ytan (Lyell [1830] 1990). Detta är också en vanlig observation inom kvantitativ genetik. Fenomen som verkar abrupta, såsom övergången från hälsa till sjukdom, speglar vanligen en underliggande kontinuerlig fördelning. När en kritisk tröskel överskrids, framträder denna kontinuerliga variation som en skarp dikotomi (Falconer & Mackay, 1996). Ur detta perspektiv orsakade inte 1970-talets oljekriser och finanspolitiska kriser socialdemokratins nedgång; de blottade transformationer som hade pågått i årtionden ^[24].

Båda dynamikerna samverkade, naturligtvis. Externa chocker påskyndade interna trender, och interna sårbarheter förstärkte effekterna av chocker. Men den avgörande faktorn var den långsiktiga omorganiseringen av produktion och arbete som socialdemokraterna misslyckades med att identifiera eller hantera. Deras institutioner, förankrade i den industriella nationalstaten, visade sig olämpliga för en ekonomi som blev alltmer transnationell, automatiserad och kunskapsbaserad. Att återuppbygga projektet kräver därför mer än nostalgi för efterkrigstidens välfärdsstat. Det kräver institutionell innovation som kan upprätthålla jämlikhet och aktiv delaktighet under 2000-talets förutsättningar. Nästa avsnitt introducerar två sådana ramverk, Associative Democratic Model (ADM) och Effective Number of Economic Actors (ENEA), som grundvalar för en förnyad socialdemokratisk ordning.

13 - Att börja återuppbygga socialdemokratien ^[25]

Den föregående analysen har följt den historiska båge genom vilken socialdemokratien uppstod, blomstrade och försvagades under de förändrade villkoren för efterkrigstidens socialdemokratiska samhällskompromiss ^[26]. Dess nedgång var inte ett plötsligt sammanbrott, utan en gradvis urholkning, av dess materiella grundvalar, politiska verktyg och sociala bas. Ändå förblir socialdemokratins arv levande: den visade att jämlikhet, demokrati och tillväxt inte behöver stå i motsättning till

²⁴ Charles Darwin läste alla tre volymerna av Charles Lyells *Principles of Geology* (1830–1833) medan han var ombord på H.M.S. Beagle. Han bar med sig den första volymen vid resans början och mottog de följande per post vid sydamerikanska hamnar när de publicerades. Darwin tillskrev senare Lyells arbete en avgörande roll för att förändra hans förståelse av gradvis förändring. Han tolkade Lyells argument som att även dramatiska händelser, vulkanutbrott, jordbävningar eller meteoritnedslag, hade begränsad inverkan på de djupare evolutionära processerna, som styrdes av långsam, kontinuerlig variation och selektion. I denna mening utvidgade Darwin Lyells geologiska gradualism till den biologiska sfären, och lade den begreppsliga grunden för den moderna evolutionsteorin.

²⁵ Analyserna i **Avsnitten 13–16** genomförs så neutralt som möjligt, och återuppbygger konkurrerande tolkningar av demokrati och samhällsordning innan någon normativ bedömning görs. Denna sekvens är avsiktlig: klarhet i förståelsen måste föregå omdömet, precis som en skicklig resonerande person bör kunna argumentera övertygande för båda sidor av en fråga innan de avgör var deras lojalitet ligger.

²⁶ Samtida politisk teori behandlar ofta demokratin som en uppsättning modeller för effektiv samhällsstyrning. Men socialdemokratins historia påminner oss om att demokratin inte bara är en teknik för förvaltning, utan ett fält av moraliska och materiella konflikter kring jämlikhetens mening.

varandra. Jag menar att uppgiften idag är att återvinna denna insikt under nya historiska förhållanden. Om efterkrigsmodellen byggdes för en industriell och nationellt avgränsad ekonomi, består 2000-talets utmaning i att utforma en socialdemokrati anpassad till en globaliserad, digital och ekologiskt begränsad värld. Nästa avsnitt vänder sig till denna uppgift: att identifiera de normativa principer, institutionella strukturer och globala solidariteter som kan förnya det socialdemokratiska projektet i vår egen tid.

Demokratisk socialism: Bland de krafter som kan bidra till att korrigera den samtida socialdemokratis kurs finns de som fortfarande identifierar sig som demokratiska socialister, en strömning som omfattar Eduard Bernstein, Anthony Crosland, Michael Harrington, Olof Palme och, under de senaste årtiondena, Bernie Sanders och Jeremy Corbyn. De avvisar inte den parlamentariska demokratin eller marknadsmekanismerna, men insisterar på att demokratin också måste utsträckas till den ekonomiska sfären. Deras fokus ligger på ägande, deltagande och kollektivavtal som verktyg för att förverkliga jämlikhet i praktiken, snarare än att lämna den som en moralisk strävan. Genom detta återupplivar de den ännu ouppfyllda idén om ekonomisk demokrati, ett system där alla medborgare delar verkligt beslutsinflytande över investeringar, produktion och fördelning. Genom att återbekräfta dessa principer utmanar demokratiska socialister den samtida socialdemokratis tendens att förvalta den kapitalistiska ekonomin snarare än att omforma den.

Radikaldemokrati: En annan, men kompletterande påverkan kommer från de som beskriver sig själva som radikala demokrater, teoretiker som Chantal Mouffe, Ernesto Laclau, Iris Marion Young och Nancy Fraser. Deras huvudsakliga mål är att fördjupa och pluralisera själva demokratin. De utmanar den teknokratiska konsensus som länge har präglat den etablerade socialdemokratin, och kräver en förnyad betoning på aktivt deltagande och mångfald. De betraktar överläggning och offentligt engagemang som avgörande för demokratis vitalitet. Inspirerade av samhällsrörelser, feministiska, ekologiska, antirasistiska och postkoloniala, försöker de återknyta politiken till samhällets levande och konfliktfyllda energier. Radikaldemokrati påminner socialdemokratin om att demokratin inte är en avslutad institutionell form, utan en pågående process av kamp, inkludering och förnyelse.

Tillsammans tillför dessa två perspektiv de saknade dimensioner som kan göra socialdemokratin relevant igen. Demokratiska socialister återför frågan om makt, *vem äger, beslutar och gynnas*, medan radikala demokrater återför frågan om röst, *vem deltar, talar och erkänns*. En återuppbyggd socialdemokrati måste förenas kring båda: ekonomisk demokratisering för att garantera reell jämlikhet, och deltagande pluralism för att hålla demokratin lyhörd och levande. Endast genom en sådan syntes kan socialdemokratin återfinna sitt transformativa syfte under 2000-talets komplexa förhållanden.

Jag vill själv bidra till denna pågående diskussion och förespråka några idéer som kan komplettera dem som de demokratiska socialisterna och radikala demokraterna redan har utvecklat. Min avsikt är inte att stå vid sidan av dem, utan att utvidga deras insikter

mot en bredare syntes. Syftet är att ge demokratin ett djupare fäste, förankrat i deltagande, ansvar och delad makt, och att ge socialismen en vidare form, som kan svara mot vår tids moraliska, ekologiska och globala dimensioner.

14 - Att återuppbygga demokratin

Den centrala begränsningen i det liberala samhället ligger inte bara i dess skydd av egendom och marknader, utan i dess reducering av människan till enskilda, atomiserade individer, vars behov uttrycks genom abstrakt jämlikhet vid valurnan. Under mitten av 1800-talet proklamerade det liberala samhället den individuella medborgarens universalitet, jämlik inför lagen och representerad genom rösträtten. Detta ideal uttrycktes i Tocquevilles *Democracy in America* (1835–1840) och Mills *Representative Government* (1861), liksom i konstitutionella milstolpar såsom den franska andra republikens införande av allmän manlig rösträtt 1848. Men i praktiken var individer inte fria atomer, utan födda in i strikt avgränsade livsvillkor. Könsroller, social position, tillgång till utbildning, inkomstnivåer, familjens rykte och till och med bostadsområde fungerade som fasta determinanter för livschanser. Social rörlighet var sällsynt, och för de flesta omöjlig. Charles Dickens' romaner och andra stora författares verk från epoken vittnar levande om denna stelhet: karaktärer fångas i ärvd fattigdom, begränsas av oäkta börds stigma, eller döms till industrins monotona arbete, med få realistiska möjligheter att förändra sina öden. Långt från liberalismens ideal om autonomt val var identiteten i ett sådant samhälle övervägande tilldelad snarare än vald.

Även inom Marx' ramverk erbjöd alternativet till det liberala atomismen inte mycket större mångsidighet. Hans klassanalys reducerade den sociala tillvarons mångfald till en skarpt binär ordning: proletariatet, definierat som de förtryckta säljarna av arbetskraft, och bourgeoisie, kapitalets ägare och därmed förtryckare. Andra grupper, bönder, hantverkare, intellektuella eller framväxande medelskikt ^[27], erkändes endast i förbifarten, behandlade som övergångsformer eller underordnade "bihang" till de två huvudklasserna. Detta schema gav analytisk tydlighet, men till priset av att utplåna den levda identitetens komplexitet. Precis som liberalismen misslyckades marxismen med att erkänna mångfalden av tillhörigheter och roller genom vilka människor faktiskt levde sina liv.

I verkligheten förkroppsligar varje människa flera identiteter och tillhörigheter:

²⁷ Marx presenterade ingen systematisk klassificering av dessa grupper i *Kapitalet*, men han och Engels nämner dem spridda i olika skrifter. Bönderna framträder mest tydligt i *Den adertonde Brumaire av Louis Bonaparte* (1852), där Marx beskriver dem som isolerade och politiskt splittrade. Hantverkare och småborgerskap diskuteras i *Det kommunistiska manifestet* (1848) som övergångsskikt som "sjunker ner i proletariatet" eller allierar sig med borgerliga intressen. Intellektuella behandlas inte som en självständig klass, utan som ideologiska representanter för andra klasser, även om senare marxister (t.ex. Gramsci) utvecklade begreppet vidare. De framväxande medelskikten, kontorister, tjänstemän och funktionärer, blev ett större ämne först i den senare marxistiska analysen av 1800-talets slut och 1900-talets början (t.ex. Kautsky, Lenin). Detta stycke återspeglar därför en syntetiserad tolkning av grupper som Marx endast nämnde i förbifarten, snarare än en enhetlig lista hämtad ur *Kapitalet*.

- **Biologiska och demografiska:** ålder, kön, etnicitet.
- **Sociala och relationella:** familje- och samhällsroller.
- **Ekonomiska och institutionella:** arbetstagare, student, yrkesverksam.
- **Kulturella eller ideologiska:** övertygelser, intellektuella intressen.
- **Och andra.**

Var och en av dessa identiteter bär på särskilda behov och anspråk.

Jag menar att en modern kritik av liberalismen, vare sig den riktas mot dess 1800-talsform eller dess 2000-talsvarianter, måste börja med att erkänna mångfalden av både stabila och tillfälliga identiteter som formar varje mänskligt liv. Individer är inte endast bärare av abstrakta rättigheter, utan medlemmar av överlappande gemenskaper vars behov och perspektiv växer fram ur dessa mångfaldiga tillhörigheter. Ett demokratiskt samhällssystem måste därför inte bara tolerera, utan aktivt uppmuntra och inspirera individer att organisera sig kring var och en av sina identiteter, yrkesmässiga, kulturella, generationsmässiga, territoriella eller andra. Endast genom att främja sådana strukturerade former av delaktig förening kan samhället förbli tillräckligt organiserat för att registrera och besvara hela bredden av mänskliga behov. Utan dessa riskerar medborgarna att reduceras antingen till den tunna jämlikheten hos isolerade väljare i liberalismen, eller till den begränsade rollen som partiaktivister inom marxistiska och andra ideologiska rörelser. Verklighet demokrati kräver erkännande av identiteter och röster där de existerar, inte deras sammanpressning till abstrakt medborgarskap eller partilojalitet.

Ett demokratiskt samhälle måste därför gå bortom den snäva formeln "en person, en röst" och utvidga det aktiva deltagandet till hela spektrumet av identiteter genom vilka människor lever sina liv. Biologiska och demografiska positioner, såsom ålder eller kön, kräver kollektiva röster i frågor om omsorg, hälsa och generationspolitik. Sociala och relationella identiteter, familjeroller eller samhällstillhörighet, kräver aktivt deltagande i de institutioner som formar vardagslivet. Ekonomiska och institutionella positioner, som deltagare i arbetsplatser, skolor eller yrken ^[28], kräver inflytande i styrningen av de institutioner som präglar deras dagliga tillvaro. Kulturella och ideologiska identiteter, formade genom övertygelser, tillhörigheter och intellektuella strävanden, förtjänar likaså organiserade uttryckskanaler. På detta sätt omdefinieras demokratin inte som en enda handling av röstning, utan som en kontinuerlig process av engagemang tvärs över de många dimensionerna av mänsklig existens.

²⁸ Ordningen här bör inte tolkas som ett tecken på "residual marxism" eller "marxismens sediment", där arbetaren reflexmässigt placeras först. Om så vore fallet skulle formuleringen ha varit "arbetare, studenter eller yrkesverksamma." Den prioritet som ges arbetsplatsen återspeglar en tematisk tyngdpunkt i denna artikel: ekonomin och dess styrning. Betoningen ligger därför på den institutionella arenan för deltagande, inte på att privilegiera arbetaren som klasskategori. Begreppet residual anspelar också på Raymond Williams' inflytelserika distinktion mellan det dominerande, det residuala och det framväxande inom kulturanalys (*Marxism and Literature*, 1977).

För att ge denna mångfald institutionell form bör individer ges möjlighet, och medborgerligt uppmuntras, att bilda och ansluta sig till delaktiga föreningar ^[29] som motsvarar deras stabila eller tillfälliga identiteter. På grundval av registrerat medlemskap ^[30] bör dessa delaktiga föreningar tillerkännas permanenta deltagande- och rådgivande rättigheter inom de områden de påverkar och på relevanta samhällsnivåer, så att beslutsfattandet förblir öppet och kontinuerligt lyhört. På detta sätt blir mångfalden inte bara ett socialt faktum utan en konstitutionell princip: delaktiga föreningar ger organiserad röst åt olika intressen, samtidigt som de kopplar dessa till bredare processer av offentlig överläggning och beslut. Genom detta löses två problem samtidigt. Det förenar demokratiska regler med valda system: valen väljer representanter, medan delaktiga föreningar tillhandahåller en kontinuerlig kanal för röst och medbestämmande inom de områden de berör. Denna ordning hindrar valmekanismen från att tränga undan det aktiva deltagandet. Teoretiskt avvärjar modellen Arrows paradox genom att strukturera beslutsfattandet via områdesspecifika delaktiga föreningar. Dessa överlägger, sätter dagordningar och förhandlar kompromisser innan preferenser läggs samman. På så sätt minskar modellen risken för röstcykler utan att tillgripa diktatoriska lösningar.

Denna teoretiska åtskillnad har praktiska konsekvenser. Demokratiska regler fastställer de procedurer som garanterar röst och medbeslutande tvärs över olika identiteter. Bland dessa ingår förenings- och organisationsfrihet, rätt till samråd och medbestämmande i relevanta institutioner, samt skyldigheter till transparens, motiverade beslut, skydd av minoriteter, och möjlighet till granskning och återkallelse. Valsystem, däremot, utgör mekanismerna för att välja representanter (valkretsindelning, valsedlar, tröskelvärden, röstomräkningsformler). Väl utformade val kan inte ersätta saknade deltaganderegler; omvänt kan robusta regler pluralisera makten, även under olika typer av valsystem.

Enligt min mening avslöjar den representativa demokratis historia en ihållande spänning mellan demokratiska ideal och institutionella realiteter. Medan demokratin eftersträvar att ge varje medborgares röst lika vikt, har röstningssystemen gång på gång undergrävt denna sträva. Även när rösträtten är formellt universell, kan valregler

²⁹ Här används termen "föreningar" som en övergripande benämning på organiserade medlemsbaserade organ som bildas kring stabila eller tillfälliga identiteter (yrkesmässiga, kulturella, generationsmässiga, territoriella, ideologiska) genom vilka individer utövar röst och medbeslutande. Begreppet undviker den alltför breda innebörden av "organisation" och den historiska belastningen hos "korporatism." Senare i artikeln kommer **Föreningar** (med stor bokstav) att beteckna de tekniska institutionella enheterna i den föreslagna **Associativa Demokratiska Modellen (ADM)**. Se: Hirst, P. (1994); Cohen, J. & Rogers, J. (1995); Tocqueville, A. de. (2000); Ostrom, E. (2010).

³⁰ Medlemskap i Föreningar förstås som registrerat snarare än enbart informellt, så att både individuella och kollektiva vikter kan beräknas för tillämpningen av den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**). Registreringen utgör den administrativa grunden för att fördela inflytande rättvist och undvika dubbelräkning. I praktiken antas Föreningar finansiera sina administrativa och deltagande aktiviteter genom måttliga medlemsavgifter. Dessa avgifter är inte avsedda att begränsa tillträde, utan att säkerställa hållbarhet; de bör därför regleras så att kostnaden inte blir ett hinder för deltagande.

förvränga representationen. Majoritetsval i enmansvalkretsar, valkollegier och höga inträdeströsklar till parlament leder ofta till resultat där mandatfördelningen avviker kraftigt från röstfördelningen. I vissa fall misslyckas den kandidat eller det parti som fått majoriteten av rösterna att vinna makten; i andra blir stora delar av befolkningens röster "bortkastade" eftersom de stödjer mindre partier eller bor i starkt ensidiga valkretsar. Resultatet är en konflikt i demokratins själva hjärta: Medborgarna lovas jämlikhet vid valurnan, men de mekanismer som aggregerar rösterna leder ofta till skeva, instabila eller icke-representativa utfall. I denna spänning blottläggs avståndet mellan den demokratiska ambitionen och den institutionella praktiken.

Utöver de praktiska snedvridningarna avslöjas orättvisan i många valsystem även genom de logiska paradoxer och omöjlighetsteorem som styr kollektiva beslutsprocesser. Dessa resultat visar att problemet inte bara handlar om dålig konstruktion i ett visst land, utan om en djupare matematisk gräns för hur preferenser kan aggregeras rättvist. Varje gång samhällen måste välja mellan tre eller fler alternativ, stöter sökandet efter en perfekt demokratisk metod, en som är konsekvent, opartisk och immun mot manipulation, på inneboende motsägelser.

- **Arrows omöjlighetsteorem (1951):** Inget röstningssystem kan samtidigt uppfylla grundläggande rättvisevillkor (såsom respekt för enhälliga preferenser, icke-diktatur och oberoende av irrelevanta alternativ) när det finns tre eller fler valmöjligheter.
- **Condorcets paradox (1785):** Även om varje väljares preferenser är konsekventa kan majoritetsprincipen skapa cykler ($A > B$, $B > C$, $C > A$), vilket gör det kollektiva valet obestämt.
- **Gibbard–Satterthwaite-teoremet (1973):** Med tre eller fler alternativ kan varje icke-diktatoriskt röstningssystem manipuleras om väljare strategiskt felrepresenterar sina preferenser.
- **Sens liberalparadox (1970)** ^[31]: Att tilldela ens minimala individuella rättigheter (t.ex. att varje person kontrollerar ett beslut) kan stå i konflikt med kollektiv rationalitet, vilket gör frihet och konsekvens ömsesidigt oförenliga.
- **Ostrogorskis paradox (1902):** När väljare organiserar sig kring paket av frågor (t.ex. partier) kan den resulterande majoriteten motsäga majoritetens vilja i varje enskild fråga.

Tillsammans visar dessa resultat att utmaningen att utforma rättvisa valsystem inte bara är politisk utan strukturell: ingen enskild metod kan fullt ut förena värdena rättvisa, rationalitet och kollektivt beslutsfattande.

³¹ Termen "liberal" i *Sens Liberal Paradox* syftar på den liberala principen om individuella rättigheter – respekten för personlig autonomi som är central i den liberala politiska filosofin, snarare än på någon partipolitisk eller ekonomisk användning. Paradoxen uppstår ur spänningen mellan att tillerkänna sådana individuella rättigheter och att upprätthålla kollektiv rationalitet inom sociala val.

Associativt Demokratiskt Modell (ADM)

Med utgångspunkt i ovanstående föreslår jag "den Associativa Demokratiska Modellen (ADM)", som flyttar uppmärksamheten från enstaka rösttillfällen till ett kontinuerligt aktivt deltagande genom de Föreningar som formar människors liv. I detta ramverk är representationen inte längre uteslutande knuten till territoriella valkretsar eller partilistor, utan även till organiserade identiteter, yrkesmässiga, kulturella, generationsmässiga, territoriella eller ideologiska, som medborgarna aktivt ansluter sig till. Varje Förenings vikt i parlamentet motsvarar inte en abstrakt jämlikhet på valdagen, utan antalet verifierade medlemmar som upprätthåller den, justerat för överlappning och redundans för att undvika dubbelräkning ^[32]. På så sätt omdefinieras rättvisepincipen: varje person har en ungefär lika stor "enhet" av politisk vikt, men fördelar den över de Föreningar som bäst återspeglar deras roller och åtaganden. Resultatet blir ett mer troget mått på den sociala mångfalden, där politiskt inflytande står i proportion till faktiskt deltagande inom Föreningar snarare än att förvrängas av valkretsindelning eller partitrösklar. För ett förslag på hur man kan mäta "Effektivt Antal Aktiva Deltagare (ENAP)", se **BILAGA 3**.

Enligt min mening är det "Effektiva Antalet Beslutsfattare (ENDM)" ^[33] anmärkningsvärt litet i det moderna samhället. Stora företagsstyrelser och ett fåtal politiska ledare fattar beslut som påverkar miljontals eller till och med miljarder människor, medan de flesta medborgare förblir begränsade till rollen som tillfälliga väljare eller passiva mottagare av följderna av andras beslut. Utmaningen är därför inte att avskaffa inflytande. Vissa individer eller Föreningar kommer alltid att ha större vikt genom sina roller, sin expertis eller sin omfattning. Det viktiga är att utvidga det Effektiva Antalet Beslutsfattare (ENDM) så att demokratins anda genomsyrar vardagslivet. Detta innebär att utforma institutioner där beslutsmakten kontinuerligt fördelas över de många Föreningar som människor tillhör, så att samhällets mångfald av roller och identiteter får en strukturerad återspeglning i de politiska resultaten. I en sådan modell upphör demokratin att vara en sällsynt händelse knuten till valdagen och blir i stället en levande process vävd in i arbetsplatser, lokalsamhällen, kulturliv och professionella domäner. För en teknisk inramning av den Associativa Demokratiska Modellen, se **BILAGA 2**.

³² Den Associativa Demokratiska Modellen (ADM) bör förstås som ett ramverk för gradvis integration i befintliga parlamentariska system, inte som en total och plötslig ersättning. I praktiken skulle associativ representation initialt komplettera territoriella och partibaserade strukturer, med pilotmekanismer som testas och justeras över tid. Målet är evolutionär anpassning snarare än plötslig institutionell brytning, vilket säkerställer att demokratisk stabilitet och kontinuitet bevaras, medan det Effektiva Antalet Beslutsfattare (ENDM) utökas steg för steg.

³³ Uttrycket "Effektivt Antal Beslutsfattare (ENDM)" motsvarar begrepp inom statistisk genetik, såsom effektiv populationsstorlek och effektivt grundantal. I båda fallen överskattar det faktiska antalet individer (medborgare eller grundare) graden av självständigt inflytande, eftersom makt eller genetiskt bidrag är ojämnt fördelat. Utmaningen består alltså i att öka det effektiva antalet snarare än det formella antalet.

Praktiska konsekvenser av den Associativa Demokratiska Modellen

- En person med endast ett medlemskap har fortfarande en fullständig röst.
- En person med många medlemskap kan ha mer än en röst, men aldrig så många som det faktiska antalet medlemskap.
- Föreningar som delar många överlappande medlemmar lägger inte helt enkelt ihop sin makt, eftersom avtagande avkastning och delningsfunktioner minskar dubbelräkning.
- Det Effektiva Antalet Beslutsfattare (**ENDM**) utvidgas, eftersom medborgarna fördelar verkligt inflytande över flera områden, samtidigt som professionella "Föreningssamlare" förhindras dominera.

Det måste betonas att jag inte föreslår att den Associativa Demokratiska Modellen ska betraktas som en revolutionär föreskrift. Precis som i komplexa biologiska eller sociala system leder plötsliga endimensionella omvälvningar sällan till stabilitet, utan oftare till sammanbrott. Övergången till den Associativa Demokratiska Modellen måste därför vara gradvis, försiktig och anpassningsbar. Institutioner, identiteter och samarbetsmönster är djupt ömsesidigt beroende, och att försöka omvandla dem alla på en gång riskerar att underminera den sammanhållning som krävs för att demokratin ska blomstra. Målet är därför inte en brytning, utan en långsam återbalansering: en stadig utvidgning av det Effektiva Antalet Beslutsfattare (**ENDM**), testad och konsoliderad steg för steg, så att demokratins anda kan genomsyra vardagslivet utan att destabilisera systemet som helhet ^[34].

15 – Att återuppbygga socialismen

Jag anser att både Smith och Marx står som grundläggande tänkare som förde den mänskliga förståelsen till gränsen för vad som var möjligt i deras tid. Deras insikter var dock nödvändigtvis inramade av de vetenskapliga och filosofiska horisonter som då stod till buds. Smith uppfattade den självorganiserande potentialen i decentraliserat beslutsfattande, men formulerade den i moraliska och metaforiska termer. Marx anade den strukturella maktkoncentration som förvränger marknader, men uttryckte den genom dialektikens språk av motsägelser. Utmaningen idag är varken att förkasta den ene eller att kanonisera den andre, utan att översätta deras komplementära intuitioner till empiriska, mätbara och institutionella termer.

Båda tänkarna verkade inom horisonter som speglade deras tids intellektuella och moraliska begränsningar. Smiths moraliska sympati gick inte så långt som att konfrontera strukturell ojämlikhet och det brittiska koloniala systemet. Marx' vision om frigörelse

³⁴ Takt och genomförandetempo måste förbli avsiktligt långsamt. Den liberala politiska filosofins och ekonomins utvecklingsbana har sträckt sig över mer än två århundraden, och dess strukturella effekter kan inte vändas på en eller två valperioder. En hållbar övergång kräver tålamod: inkrementella justeringar, noggrann övervakning och institutionellt lärande i varje steg. Endast genom en sådan gradvishet kan den Associativa Demokratiska Modellen undvika destabilisering och uppnå varaktig legitimitet.

underskattade den institutionella mångfalden i moderna samhällen och individens moraliska handlingsförmåga. Var och en förväxlade en del av det sociala livet med helheten, Smith universaliserade marknadens rationalitet, Marx absolutiserade den produktiva konflikten. Deras bestående värde ligger inte i deras ofelbarhet, utan i de problem de blottlade: hur frihet kan förenas med rättvisa, och hur individuella handlingar kan förenas med det kollektiva välfärden.

I min kritik av Marx' idéer har jag hävdad att två sammanhängande faktorer ledde honom fel. För det första: genom att överföra Hegels dialektik från begreppens sfär till den materiella och ekonomiska världen, kände han sig tvungen att identifiera en inre motsättning i samhällets kärna, motsättningen mellan kapital och arbete. För det andra: för att förse sin teori med en immanent drivkraft för förändring, identifierade han denna motsättning med själva mekanismen för mervärde, som han behandlade som historiens motor. Detta ramverk gjorde det möjligt för honom att återskapa dialektikens sekvens av tes, antites och syntes, vilket kulminerade i avskaffandet av privat ägande i massproduktionens maskineri. Men Marx behövde inte importera Hegels dialektik för att nå sina politiska slutsatser: en mer återhållsam (eng. parsimonious) kritik av Adam Smiths politiska ekonomi hade kunnat tjäna hans syften utan att tillgripa metafysiska motsägelser ^[35].

Adam Smiths metafor om den "osynliga handen" var avsedd att fånga den stabiliserande effekten av oräkneliga individuella beslut i en stor, öppen marknad. Idén har hyllats som en självreglerande mekanism i det ekonomiska livet, som leder individuellt egenintresse mot det kollektiva bästa. Ändå var denna metafor aldrig mer än en analogi, sårbar för både misstolkning och överdriven tillämpning ^[36]. Dessutom förutsatte Smiths beroende av moraliska känslor som tyglar egenintresset en social värld av småproducenter och direkta utbyten ansikte mot ansikte. Han kunde inte förutse den industriella kapitalismens omfattning, abstraktion och maktasymmetrier, eller kolonialhandels dynamik. Den osynliga handen, när den väl skiljdes från sitt moraliska sammanhang, blev en ursäkt för ojämlikhet snarare än en mekanism för balans (Sen, 1987; Hirschman, 1977).

³⁵ Adam Smith själv lämnade utrymme för en kritik av det kapitalistiska samhället utan att åberopa dialektiska motsägelser. I *The Wealth of Nations* ([1776] 1976, Bok I, kap. 8–10) erkände han att löner ofta hölls nere av arbetsgivarnas samlade makt, att ärvd ojämlikhet befestes genom egendomsinstitutioner, och att arbetsdelningen kunde hämma mänsklig utveckling genom att reducera arbetarna till att bli "så dumma och okunniga som det överhuvudtaget är möjligt för en människa att bli." Dessa spänningar inom Smiths egen analys kunde ha gett Marx en grund för kritik baserad på empiriska observationer och institutionell analys, snarare än på överföringen av hegeliansk logik till det materiella livet.

³⁶ Smith själv liknade den naturliga ordningens stabiliserande roll vid Jupiters, som återställer balansen när kosmos faller i oordning. Jämförelsen är inte utan värde, men dess ekonomiska tillämpning kräver försiktighet. Senare i detta arbete återkommer jag till idén att offentligt ägande på olika nivåer, från det kommunala till det statliga, kan ge en stabiliserande effekt på marknader, förutsatt att sådant ägande behandlas som vilken annan sektor som helst inom ett pluralistiskt system.

Enligt min uppfattning doldes ett metodologiskt problem i Smiths formulering. Genom att beskriva marknadsaktören som om han vore en enskild rationell agent, gav Smith sin metafor en universell giltighet som den inte kunde upprätthålla ^[37]. Detta retoriska grepp gjorde det möjligt för honom att presentera resultat som om de gällde alla lika. I praktiken är dock marknadsutfall aggregeringar av heterogena individer med olika intressen, ojämlika resurser och varierande förmågor. Senare ekonomer, från Ricardo till Walras och Arrow–Debreu, gav denna metafor en matematisk form. Men det som bestod var samma abstraktion: en ekonomi föreställd som perfekt rationella aktörer som handlar i jämvikt.

Jag vill hävda att ett mer realistiskt alternativ är att tolka Smiths ”enskilde rationelle agent” inte som en abstrakt individ, utan som en population med en mätbar fördelning. I statistiska termer är marknaden inte en osynlig harmoni av rationella aktörer, utan ett sannolikhetsmässigt kollektiv där resultaten beror på mångfalden och antalet deltagare. Denna omtolkning undviker den metafysiska hänvisningen till en osynlig hand och förankrar istället ekonomisk stabilitet i observerbara egenskaper: aktörspoolens storlek, variationerna i deras bidrag, och den systemiska anpassningsförmåga (resiliens) som följer av pluralistiskt deltagande.

Ur detta perspektiv, ett som försöker återvinna Smiths moraliska insikt utan hans metodologiska naivitet, ligger nyckeln till en fungerande och rättvis marknad inte i en mystisk jämvikt, utan i att upprätthålla det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**) över en viss tröskel. Om antalet oberoende beslutsfattare blir för litet, genom monopol, oligopol eller kartellbildning, rasar marknadens statistiska egenskaper samman. Koncentrerade aktörer kan diktera utfallen, och den stabiliserande effekten av distribuerade beslut försvinner. En statistisk omtolkning av Smith leder därför till en annan normativ slutsats: den politiska ekonomins centrala uppgift är inte att lita på den osynliga handen, utan att garantera tillräcklig mångfald och oberoende bland aktörerna, så att ingen maktkoncentration undergräver det kollektiva utfallet ^[38].

³⁷ Smiths diskussion om egenintresse i *The Wealth of Nations* förutsätter underförstått en manlig marknadsaktör, som i hans berömda exempel: ”*Det är inte av slaktarens, bryggarens eller bagarens välvilja som vi förväntar oss vår middag, utan av deras omsorg om sitt eget intresse. Vi vädjar inte till deras mänsklighet utan till deras egenkärlek, och talar aldrig till dem om våra behov utan om deras fördelar.*” (WN I.ii.2). Även om pronomenet ”han” inte används uttryckligen, förutsätter den grammatiska och sociala kontexten den manliga aktören som representativ för rationellt ekonomiskt beteende.

³⁸ Begreppet *Effective Number of Economic Actors* (**ENEA**) generaliserar mått som utvecklats inom statsvetenskap och ekonomi. Inom statsvetenskapen definierade Laakso och Taagepera (1979) det ”effektiva antalet partier” som ett storleksjusterat mått på pluralism. Inom ekonomin fångar liknande koncentrationsindex – såsom Herfindahl–Hirschman-indexet (Herfindahl, 1950; Hirschman, 1945) – marknadsmakt genom att väga företag efter deras relativa storlek, medan teorin för industriell organisation använder jämförbara metoder för att diagnostisera oligopol (Bain, 1956; Stigler, 1964; Bresnahan & Schmalensee, 1987). Parallella angreppssätt inom *econophysics* modellerar marknader som sannolikhetsfördelade system snarare än som jämviktssystem (Yakovenko & Rosser, 2009). Pikettys historiska data (2014, 2020) visar på liknande sätt hur förmögenhetskoncentration minskar den effektiva mångfalden av beslutsfattare. Den ursprungliga inspirationen till att föreslå ENEA kommer emellertid från populationsgenetiken, där begreppet ”effektiv populationsstorlek” (N_e) fångar hur mångfald och stabilitet beror på antalet självständigt reproducerande enheter (Wright, 1931; Kimura & Crow, 1963). **ENEA**

Sedd i detta ljus tillhandahåller den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**) de institutionella medel som håller det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**) över den kritiska tröskeln. Genom att fördela beslutsakt över flera Föreningar, yrkesmässiga, kulturella, territoriella, generationsmässiga eller ideologiska, säkerställer modellen att inget enskilt block eller oligopol kan monopolisera inflytandet. Varje Förening ökar mångfalden av beslutsfattare, medan viktreglerna förhindrar dubbelräkning eller konstlad inflation av inflytande. Resultatet är en politisk ekonomi där stabilitet inte vilar på myten om egenintressets harmoni, utan på den verifierbara anpassningsförmågan hos stora, pluralistiska ensemble-system. Precis som i ett statistiskt system där tillförlitligheten beror på stickprovets storlek och variation, så vinner även ett demokratiskt samhälle stabilitet genom att garantera en tillräckligt bred och varierad bas av Effektivt Antal Beslutsfattare (**ENDM**) ^[39].

Teknisk inramning av marknadsmodellen

Den klassiska politiska ekonomin efter Smith rörde sig gradvis från metafor till matematik (Smith, [1776] 1976). Ricardo sökte ge Smiths insikter större stringens genom att reducera dem till abstrakta lagar om fördelning och komparativa fördelar (Ricardo, 1817; Hollander, 1979). Walras drev processen vidare genom att införa idén om allmän jämvikt, där alla marknader balanseras samtidigt genom ett system av ekvationer (Walras, [1874] 1954). Denna walrasianska modell behandlade individer som fullständigt rationella aktörer och reducerade ekonomin till ett antal deterministiska relationer (Mirowski, 1989; Ingrao & Israel, 1990). Under 1900-talet gav Samuelson först denna ram sin matematiska form (Samuelson, 1947, 1948), medan Arrow och Debreu senare gav den sin mest rigorösa formalisering genom att visa att en allmän jämvikt, under starkt begränsande antaganden, inte bara existerar utan också kan visas vara effektiv (Arrow & Debreu, 1954; Debreu, 1959). Årtionden senare tolkade Samuelson retrospektivt denna formalism som en bekräftelse på Adam Smiths idé om den "osynliga handen" (Samuelson, 1977), och fullbordade därmed omvandlingen av ekonomin till ett slutet jämviktssystem som tycktes styras av naturlagar snarare än av historisk kontingens eller sociala institutioner (Blaug, 1997).

Styrkan i denna tradition låg i dess analytiska elegans; svagheten i dess avskildhet från verkliga ekonomiers komplexitet, konflikter och kontingens. Genom att behandla osäkerhet, heterogenitet och makt som avvikelser att bortdefiniera omvandlade den matematiska nationalekonomin under 1900-talet Smiths heuristiska metafor om den

behandlar således pluralistiskt deltagande som ett mätbart villkor för systemisk stabilitet – ekonomisk, social och politisk.

³⁹ Om det "effektiva antalet partier", se Laakso och Taagepera (1979) samt diskussionen i föregående fotnot. Den associativa demokratiska modellen tillämpar samma princip bortom den elektoral konkurrensen och utvidgar den till mångfalden av Föreningar och roller inom det samhälleliga beslutsfattandet.

osynliga handen till en nödvändighetens doktrin. Vad som en gång var en moralisk och empirisk hypotes om samordning förvandlades till en deterministisk kosmologi: marknaden omtolkades som ett självreglerande universum styrt av oföränderliga matematiska lagar snarare än av mänskliga institutioner och historisk förändring.

Statistisk omtolkning av Smiths marknadsmodell

I stället för att behandla marknaden som ett system av perfekt rationella aktörer som konvergerar mot jämvikt, kan den förstås som en population vars stabilitet beror på det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**). När många aktörer av jämförbar storlek interagerar, utjämnas deras individuella fluktuationer och det samlade utfallet blir stabilt, ungefär som summan av många små oberoende faktorer skapar en normalfördelning.

När däremot endast ett fåtal aktörer dominerar, får var och en oproportionerligt stor vikt. Utfallet blir skört, skevt och känsligt för plötsliga förändringar. Monopol och oligopol är därför inte tillfälliga avvikelser, utan statistiska kollapser i det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**). Ekonomisk hälsa kan övervakas genom att följa **ENEA** i varje sektor och i ekonomin som helhet. När **ENEA** faller under tröskelvärden uppstår skörhet, även om formella konkurrensregler följs. I detta ljus uppstår stabilitet inte genom en "osynlig hand", utan genom mätbart pluralistiskt deltagande.

En statistisk omtolkning av Smith erbjuder en annan teknisk väg. I stället för att behandla "marknaden" som resultatet av perfekt rationella individer som når jämvikt, kan den modelleras som en fördelning av heterogena aktörer. Dess stabilitet beror på att upprätthålla ett tillräckligt Effektiva Antal Ekonomiska Aktörer (**ENEA**). Formellt förskjuts fokus från att lösa för unika jämvikter till att uppskatta varians, resiliens och robusthet i utfall under olika nivåer av koncentration. Monopol och oligopol är därmed inte avvikelser som ska korrigeras i efterhand, utan statistiska kollapser i **ENEA**, som kan upptäckas och förebyggas genom institutionell design. För en teknisk inramning av den statistiska omtolkningen av Smiths marknadsmodell, se **BILAGA 4**.

När effekterna av många små, oberoende faktorer kombineras – vare sig över upprepade händelser eller inom en stor population – tenderar det samlade utfallet att vara stabilt och förutsägbart, eftersom de individuella fluktuationerna i genomsnitt tar ut varandra. Statistiker kallar detta centrala gränsvärdessatsen (Central Limit Theorem, **CLT**). Ju fler bidragsgivare som finns, desto stabilare resultat; ju färre, desto större risk för instabilitet.

Sektorer skiljer sig kraftigt åt i hur många oberoende aktörer som upprätthåller dem. Inom brödproduktionen – ett klassiskt exempel som redan togs upp av Adam Smith – samexisterar tusentals små bagerier med regionala leverantörer och nationella kedjor. Även om några få företag verkar i större skala säkerställer det stora antalet oberoende aktörer att det effektiva antalet ekonomiska aktörer (**ENEA**) förblir högt. Priser och tillgång förblir stabila, och utfallet liknar den jämna fördelning som den centrala

gränsvärdeessatsen (CLT) förutsäger: ingen enskild aktör kan skapa instabilitet i hela sektorn.

Inom bilindustrin, däremot, domineras den globala marknaden av ett dussintal företag. Trots den tekniska mångfalden av modeller och varumärken gör det låga Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA) att sektorn är strukturellt oligopolistisk. Efterfrågeförändringar eller strategiska beslut av ett enda företag kan påverka hela marknaden, och den statistiska stabiliserande effekten av pluralism saknas.

Denna kontrast visar varför vissa marknader, även när de formellt är "fria", fungerar stabilt och konkurrenskraftigt, medan andra präglas av koncentration och skörhet: skillnaden ligger i det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA), inte i den nominella graden av marknadsfrihet ^[40].

Praktiska konsekvenser av den statistiska omtolkningen

- **Konkurrensrätt som stabilitetsgaranti:** Att förhindra monopol eller oligopol är inte bara en fråga om rättvisa, utan också om systemisk resiliens. En koncentrerad aktörspool minskar det Effektiva Antalet Beslutsfattare (ENDM) och undergräver de stabiliserande egenskaperna hos distribuerat deltagande.
- **Tröskelövervakning:** Precis som ekonomer övervakar inflation eller arbetslöshet, bör demokratiska institutioner övervaka det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA). Att falla under en kritisk tröskel signalerar sårbarhet för manipulation och förlust av resiliens.
- **Pluralistisk institutionell design:** Stabilitet upprätthålls inte genom att anta jämvikt, utan genom att säkerställa att beslutsmakt är spridd mellan delaktiga Föreningar, företag och sektorer. Institutionella regler måste kontinuerligt förstärka pluralismen.
- **Offentligt ägande som stabilisator:** När det behövs kan kommunalt eller statligt ägande fungera som en stabiliserande kraft, analogt med en yttre planetkropp som Jupiter, som utövar gravitationell balans. Ett sådant ägande måste dock behandlas som vilket annat sektorområde som helst, underkastat samma krav på transparens och ansvarighet.
- **Adaptiv reglering:** Eftersom marknadsstabilitet beror på deltagandets statistiska egenskaper, bör reglering vara flexibel och evidensbaserad. Reglerna måste anpassas

⁴⁰ Det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA) är inte avsett enbart som ett beskrivande index, utan som en normativ riktlinje för politik. Liksom mått på inflation eller arbetslöshet fungerar ENEA som en diagnostik av systemisk hälsa, men dess normativa kraft ligger i kravet att den politiska ekonomin måste upprätthålla ENEA över kritiska trösklar. Detta förutsätter aktiva åtgärder, konkurrensrättslig tillsyn, pluralistisk institutionell design, och där det behövs, stabiliserande roller för offentligt eller gemensamt ägande, för att förhindra koncentration och bevara den resiliens som bred delaktighet skapar. Den primära institutionella kraften för att upprätthålla denna standard är den Associativa Demokratiska Modellen (ADM), som sprider beslutsmakt över Föreningar och därmed upprätthåller den aktörs mångfald som krävs för högt ENEA.

till förändringar i koncentration, mångfald och det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**), snarare än att vila på statiska antaganden om jämvikt.

- **Integration med den Associativa Demokratiska Modellen (ADM):** Genom att utvidga principen om det Effektiva Antalet Aktiva Deltagare (**ENAP**) från politiken till marknaderna, sluter den statistiska omtolkningen klyftan mellan demokratiska ideal och ekonomisk praktik. Båda sfärerna stabiliseras av samma logik: att upprätthålla en bred och mångfaldig ensemble av beslutsfattare.

16 - Att fortsätta återuppbygga socialdemokratin

Befintliga åkommor: Många demokratier idag uppfyller inte kriterierna för att vara "fullvärdiga demokratier", eftersom de lider av återkommande sjukdomssymptom. Dessa symptom innefattar:

- (1) svagt rättsstyre,
- (2) bristfällig representation,
- (3) lågt effektivt pluralismvärde (pluralismbrist),
- (4) kronisk polarisering och beslutsförklarning,
- (5) kortsiktig/periodisk populism, samt
- (6) en förvriden offentlig sfär.

Var och en försvagar demokratins organism på sitt eget sätt, men tillsammans skapar de ett mönster av skörhet som gör politiska system sårbara för tillbakagång.

Rötterna till dessa åkommor: I grunden till dessa problem ligger tre huvudsakliga orsaker. **För det första:** bristfällig och partisk information berövar medborgarna den opartiska kunskap som krävs för att bedöma politik och ledarskap. **För det andra:** fattigdom urholkar både institutionell resiliens och medborgerligt oberoende, vilket driver befolkningar mot kortsiktiga överlevnadsstrategier och populistiska tilltal. **För det tredje:** lobbying koncentrerar inflytande i händerna på organiserade eliter, vilket snedvrider representationen och kväver pluralismen. Dessa orsaker samverkar: fattigdom förstärker lobbying, lobbying frodas där informationen är bristfällig eller förvrängd, och bristande information gör båda svårare att korrigera.

De sex symptomen kan således förstås som uttryck för dessa tre grundorsaker. Svagt rättsstyre och kortsiktig populism härrör ofta från fattigdom. Bristfällig representation och pluralismbrist förvärras av lobbying. Polarisering och en förvriden offentlig sfär uppstår där informationen är bristfällig och partisk. Ingen enskild orsak förklarar dem alla, men interaktionen mellan de tre huvudorsakerna producerar hela syndromet av ofullständig demokrati.

Botemedlet: Den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**) är utformad för att förebygga dessa utfall. Genom att öka det Effektiva Antalet Beslutsfattare (**ENDM**) motverkar den lobbyingens snedvridningar och förser medborgarna med balanserad och kontextualiserad information. Detta eliminerar de farligaste grundorsakerna och immuniserar systemet mot de sex symptomen. Vidare, genom att öka det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**), säkerställs den rättvisa funktionen i de ekonomiska systemen. Med tiden, genom att bredda det aktiva deltagandet och demokratisera tillgången till möjligheter, motverkar modellen även själva fattigdomen. På detta sätt hanterar den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**) inte bara demokratins symptom, den angriper dess orsaker och erbjuder en mer hållbar och motståndskraftig väg mot full demokrati ^[41].

17 - Slutsats

Om 1900-talet var århundradet för socialdemokratis uppgång och tillbakagång, så kommer 2000-talet att pröva om dess grundläggande värden, frihet, jämlikhet och solidaritet, återigen kan anta institutionell form i en förändrad värld.

Denna artikel har hävdats att både den liberala och den marxistiska traditionen innehåller varaktiga insikter men också avgörande begränsningar. Liberal demokrati har bevarat de individuella rättigheterna, men reducerat medborgarna till isolerade väljare; Marxismen erbjöd en systemkritik, men byggde på en bristfällig dialektisk logik. Socialdemokratin, även om den historiskt visat sig motståndskraftig, har ärvt svagheter från båda och kämpar nu med att möta kraven i en globaliserad, digital och ekologiskt sårbar värld.

Genom att omtolka Adam Smith och Karl Marx genom ett statistiskt och institutionellt perspektiv, och genom att införa begreppen den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**) och det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**), har en ny ram skisserats för att sprida makt och upprätthålla pluralism.

Den centrala uppgiften framöver är att **socialisera demokratin** och **demokratisera ekonomin**, att utvidga det aktiva deltagandet och ansvarstagandet till de institutioner där beslut om liv och arbete fattas. Om denna förnyelse lyckas kommer socialdemokratin inte bara att överleva sitt förflutna, utan förvandla sitt löfte till den bärande principen för en mer pluralistisk, rättvis och hållbar samhällsordning.

⁴¹ Denna artikel har medvetet avstått från att behandla specifika frågor såsom jämställdhet, minoriteters rättigheter, miljöskydd eller konfliktfyllda utrikesrelationer. Utelämnandet beror inte på bristande betydelse, utan på den underliggande förutsättningen att den Associativa Demokratiska Modellen (**ADM**) fungerar som ett generellt självreglerande mekanism, analog med den "osynliga handen" hos Adam Smith eller det naturliga urvalet hos Darwin. Genom att kontinuerligt sprida beslutsfattande och utöka det Effektiva Antalet Beslutsfattare (**ENDM**) är **ADM** utformad för att omfatta alla dessa områden inom ramen för demokratiska rättigheter, och säkerställa att inga frågor utesluts från övervägande eller korrigering över tid.

BILAGA 1: Från väsen till historia

1. Marx' distinktion mellan framträdelse och väsen: Marx' analytiska metod vilar på antagandet att den sociala verkligheten inte framträder genomskinligt. Den synliga ordningen av utbyte, löner och priser döljer de verkliga mekanismerna för produktion och exploatering som ligger under ytan. I *Kapitalet* skriver han att "all vetenskap skulle vara överflödigt om tingens yttre framträdelse och deras väsen omedelbart sammanföll" (Marx, [1894] 1991, s. 956). För Marx börjar vetenskapen först när tänkandet tränger bortom den "ytliga" nivån av ekonomiska fenomen för att avtäckas de relationer som genererar dem. Hans distinktion mellan framträdelse och väsen fungerade därför som ett metodologiskt verktyg – ett sätt att förklara varför den borgerliga ekonomin förväxlade varucirkulationen med hela det ekonomiska livet. Vad han sökte var inte samhällets metafysiska väsen, utan kapitalismens dolda kausala struktur.

2. Det hegelianska ursprunget: Denna distinktion ärvdes från Hegels filosofi, där *framträdelse* (Erscheinung) och *väsen* (Wesen) är moment i tänkandets självutveckling. För Hegel driver motsägelsen begreppens rörelse: varje förståelseform innehåller sin egen negation och upphävs i en högre syntes. Verkligheten är rationell därför att den uttrycker denna dialektiska logik. Världen är Ande (Geist) som kommer till insikt om sig själv (Hegel, [1812–1816] 2010). Marx behöll det dialektiska ramverket men vände dess riktning – från det ideala till det materiella. I hans händer blev historien den självutveckling som äger rum i produktivkrafter och produktionsförhållanden, inte i Anden. Men mönstret förblev detsamma: varje historiskt stadium bär på den motsättning som ska frambringa dess efterföljare.

3. Dynamik och teleologi: Hegels system förkastade statiska väsen och ersatte dem med en vision av verkligheten som process, varat som blivande. Men denna dynamik var inte öppen; dialektiken framskred av nödvändighet mot ett förutbestämt mål: Andens självinsikt. Marx sekulariserade denna rörelse och förvandlade den till en ekonomisk logik som kulminerade i klassamhällets upphävande. Båda tänkarna ersatte stillastående med rörelse, men rörelsen lydde en inre lag. Deras dynamik var deterministisk, en teleologi av självförverkligande, vare sig andlig eller materiell. Vad som försvann var inte ödet självt, utan dess metafysiska form (Popper ([1945] 2013); Kolakowski, 1978).

4. Brytningen med essentialismen: Den definitiva brytningen med essentialismen kom inte från filosofin utan från biologin. Darwins *On the Origin of Species* (1859) upplöste den urgamla tron på fasta arter. Arter, som länge betraktats som naturliga väsen, blev istället populationsflöden formade av variation och selektion. Därmed ersattes den gamla typologiska natursynen av det som Ernst Mayr senare kallade populations-tänkande: inga oföränderliga essenser, endast historisk kontinuitet och skillnad (Mayr, 1982). I Darwins efterföljd utvidgade tänkare som Nietzsche och Popper denna anti-essentialistiska revolution till historien själv, och betraktade den mänskliga utvecklingen

som en öppen, experimentell process snarare än en oundviklig marsch mot ett mål (Nietzsche, [1887] 1994; Popper ([1945] 2013)).

5. Från nödvändighet till kontingens: Denna intellektuella förskjutning, från väsen till evolution, från nödvändighet till kontingens, markerar en djupare övergång i det moderna tänkandet. Det är samma rörelse som skiljer marxismen från socialdemokratien. Där Marx såg historien som en nödvändig utveckling av motsättningar, ser socialdemokratien framsteg som en kumulativ och reviderbar prestation. Dess tillförsikt vilar inte på ödesbestämning utan på lärande: institutioner kan reformeras, kunskap kan utvidgas, orättvisor kan minska, men aldrig en gång för alla upphävas.

BILAGA 2: Den Associativa Demokratiska Modellen (ADM)

Teknisk inramning av den Associativa Demokratiska Modellen

Antag att det finns N personer och M Föreningar. Varje individ i kan vara medlem i flera Föreningar, indexerade med a . Den råa medlemsmatrisen definieras som $x_{ia} = 1$ om individ i tillhör Föreningen a , och 0 annars.

1. **Basenhet för inflytande:** Varje person börjar med minst en full röst, vilket återspeglar deras minimala politiska röst (t.ex. medlemskap i ett politiskt parti eller ett territoriellt valdistrikt).
2. **Ytterligare associativt inflytande:** Om individ i tillhör flera Föreningar kan deras inflytande öka utöver en röst, men en regel för **avtagande avkastning** införs, så att extra medlemskap ger mindre än linjär effekt.
 - Till exempel kan det effektiva inflytandet för individ i definieras som:

$$v_i = 1 + \alpha \cdot (\sqrt{k_i} - 1) \quad [42]$$

där $k_i = \sum_a x_{ia}$ är antalet Föreningar som individ i tillhör, och $0 < \alpha \leq 10$ styr hur mycket extra inflytande flera medlemskap ger. Kvadratroten fungerar här som en **diskonteringsfaktor**, vilket minskar effekten av dubbelräkning när en person tillhör flera associationer [43].

- Om $\alpha = 1$, får en person med fyra medlemskap $1 + 1 \cdot (\sqrt{4} - 1) = 2$ effektiva röster (inte 4).
- Om $\alpha < 1$ blir ökningen mindre, vilket gör systemet mer försiktigt i att belöna flera medlemskap.

3. **Föreningars vikt:** Den effektiva röstvikten för Föreningen a ges av:

$$w_a = \sum_i f_{ia} \cdot v_i$$

där f_{ia} är den andel av i 's inflytande som tilldelas Förening a . Den enklaste regeln är jämlik fördelning:

$$f_{ia} = \frac{1}{k_i} \quad \text{om } x_{ia} = 1$$

⁴² Det finns inget sakrosankt med denna ekvation. Den är bara ett förslag. Till exempel kan den enkelt skrivas som $V_i = 1 + \alpha \cdot \sqrt{k_i}$.

⁴³ Kvadratroten är bara ett sätt att implementera diskontering. Andra konkava funktioner kan användas med liknande effekt, såsom logaritmisk diskontering (baserad på $\ln k$) eller generell potenslag (t.ex. k^β med $0 < \beta < 1$). Valet av funktion avgör hur snabbt inflytandet av ytterligare medlemskap avtar.

men andra fördelningar (t.ex. självvalda vikter eller begränsade vikter) är också möjliga.

4. **Mandatfördelning:** Parlamentsmandat tilldelas proportionellt med hjälp av vektorn W_a , med sedvanliga justeringsregler (t.ex. spärrgränser och divisormetoder som Sainte-Laguë ^[44]).

⁴⁴ För en allmän genomgång av proportionell representation och divisormetoder som Sainte-Laguë, se Gallagher & Mitchell (2005), Lijphart (1994) och Balinski & Young (2001).

BILAGA 3: Demokratisk delaktighet (ENAP)

1. Effektivt antal aktiva deltagare (ENAP)

Syfte: Att fånga den effektiva omfattningen av medborgerligt deltagande mellan val, när deltagandet fluktuerar över tid.

För varje period (t.ex. månad/kvartal) $t = 1 \dots T$:

- M_t : registrerade medlemmar
- r_t : aktivitetsgrad (andelen som faktiskt deltar)
- U_t : unika aktiva individer (utan dubbling mellan Föreningar). Om U_t inte finns, använd approximativt $U_t \approx \delta_t \sum_a m_{a,t} r_{a,t}$.
- $\delta_t \in (0, 1]$: faktor för att korrigera överlappningar mellan Föreningar. Detta uppskattas genom stickprov, capture–recapture metoder eller ett dupliceringsförhållande:

$$\delta_t \approx \frac{U_t^{\text{sample}}}{\sum_a u_{a,t}^{\text{sample}}}.$$

Effektivt deltagande per period: $N_t^{\text{eff}} = U_t$.

Effektivt deltagande per period:

$$\text{ENAP} = \frac{T}{\sum_{t=1}^T \frac{1}{N_t^{\text{eff}}}}.$$

Detta gör att perioder med lågt deltagande "biter till", på samma sätt som flaskhalsar i N_e inom populationsgenetik.

Variant med minimala data (ingen överlappningsinformation):

$$\text{ENAP} \approx \frac{T}{\sum_{t=1}^T \frac{1}{M_t r_t}}.$$

Med överlappningskorrigering per association:

$$\text{ENAP}^* = \frac{T}{\sum_{t=1}^T \frac{1}{\delta_t \sum_a m_{a,t} r_{a,t}}}.$$

Valfri kvalitets-/intensitetsvikt: multiplicera U_t med κ_t (t.ex. om beslutförhet uppnåts, graden av överläggning): $N_t^{\text{eff}} = \kappa_t U_t$.

2. "Effektiva sympatisörer" mellan val (opinionsmätningar)

Syfte: Ett N_e -liknande mått för växlande opinionsstöd.

För varje period t :

- E : storleken på den rostberättigade valjarkaren
- s_t : opinionsandel för parti/alternativ
- p_t : mobiliserings- eller valdeltagande benägenhet (från paneldata eller troliga-valjare-modeller)
- w_t : aktualitets-/tillförlitlighetsvikt (valfri; högre för nya, högkvalitativa mätningar)

Effektiva sympatisörer som räknas:

$$N_t^{\text{sym}} = E s_t p_t.$$

Harmoniskt (eventuellt viktat) medelvärde:

$$\text{ENS} = \frac{\sum_t w_t}{\sum_t \frac{w_t}{N_t^{\text{sym}}}}.$$

(Om inga w_t finns, sätt $w_t = 1$.)

3. Litet exempel (ENAP)

Fyra kvartal; uppskattade unika aktiva $U_t = \{12\,000 \ 8\,000 \ 20\,000 \ 10\,000\}$.

$$\begin{aligned} \text{ENAP} &= \frac{4}{\frac{1}{12k} + \frac{1}{8k} + \frac{1}{20k} + \frac{1}{10k}} = \frac{4}{0,0000833 + 0,000125 + 0,00005 + 0,0001} \\ &\approx \frac{4}{0,0003583} \approx 11\,170, \end{aligned}$$

Notera hur det svaga kvartalet (8 000) drar ned det effektiva deltagandet, exakt samma logik som i N_e .

BILAGA 4: Statistisk omtolkning av Smith (ENEA)

Teknisk inramning av den statistiska omtolkningen av Smiths marknadsmodell

4.1 – Uppläggning

- Sektorer indexeras med $j = 1 \ 2 \ \dots \ M$.
- I sektor j har företagen, indexerade med k , marknadsandelar s_{jk} , med $\sum_k s_{jk} = 1$.
- Sektorernas vikt i ekonomin anges med q_j (t.ex. andel av BNP, intäkter eller sysselsättning), med $\sum_j (q_j) = 1$.

4.2 – Statistisk tolkning av Smiths marknadsmodell

De klassiska jämviktsmodellerna (Walras, Arrow–Debreu, Samuelson) behandlar marknadsutfall som unika lösningar på samtidiga ekvationer. I dessa ramverk antas stabilitet snarare än härleds, och den inneboende variationen i det ekonomiska livet ignoreras till stor del.

En statistisk omtolkning går en annan väg, med fokus på varians och aggregering. Denna metod är analog med Fishers (1918) behandling av genetiskt arv, som betonade stokastiska fluktuationer och deras kumulativa effekter.

Varians och aggregering

Om det finns många oberoende aktörer på en marknad – till exempel bagare – implicerar centrala gränsvärdessatsen (CLT) att de aggregerade utfallen (såsom pris eller volym) närmar sig en normalfördelning. Variansen minskar i takt med att det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA) ökar:

$$\text{Var} \propto \frac{1}{N_{\text{eff}}}.$$

Formellt:

$$\lim_{N \rightarrow \infty} \text{Var}(\bar{x}) \rightarrow 0.$$

Men verkliga marknader är ändliga och ofta snedfördelade. Ett praktiskt villkor för stabilitet är därför att det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA) hålls över ett tröskelvärde:

$$N_{\text{eff}} \geq T,$$

där till exempel $N_{\text{eff}} \geq 10$ ^[45] indikerar hälsosam konkurrens, medan $N_{\text{eff}} < 4$ signalerar oligopol.

Fördelningsdiagnostik

När en eller några få aktörer dominerar (t.ex. bidrar med mer än 20 % av den totala variansen), bryts Lindebergs villkor ^[46] för CLT. Utfallet avviker då från normalfördelning och visar skevhet, bimodalitet eller tunga svansar.

Det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (**ENEA**) kan mätas som:

$$N_{\text{eff}} = \frac{1}{H} \quad H = \sum_j s_j^2,$$

där s_j är marknadsandelarna.

- Om alla aktörer är lika, gäller $N_{\text{eff}} = N$ (det faktiska antalet företag).
- Om en aktör dominerar, gäller $N_{\text{eff}} \approx 1$.

Således fångar N_{eff} den effektiva graden av oberoende mellan aktörer, inte bara deras antal.

Analogi till Fisher (1918)

Genetisk analogi:

- Vid högt N_{eff} närmar sig de aggregerade utfallen normalitet, chocker absorberas, och variansen minskar som $1/N_{\text{eff}}$.
- Om några få dominerar, blir utfallet inte längre normalt utan liknar en slutlig blandningsfördelning (ofta bimodal).
- Över flera sektorer närmar sig den gemensamma fördelningen en multivariat normal (**MVN**) om varje sektor upprätthåller högt N_{eff} . Avvikelser från detta mönster är statistiska varningssignaler om systemisk skörhet.

⁴⁵ Tröskeln $N_{\text{eff}} > 10$ motsvarar ungefär den nedre gränsen för "sund konkurrens" enligt riktlinjerna från det amerikanska justitiedepartementet och Federal Trade Commission (DOJ/FTC), där ett HHI-värde på 1000 anses indikera en okoncentrerad marknad. Denna referens bör endast förstås som en *illustrativ utgångspunkt*, inte som en normativ riktlinje. Inom den nuvarande ramen utgör sådana värden en **miniminivå** för marknadspluralism, snarare än ett tillräckligt villkor för demokratisk spridning av makt. Under konkurrensförhållanden med verklig risk för konkurs och långsiktig anpassning är det sannolikt att det effektiva antalet oberoende aktörer som krävs för ett verkligt sunt och rättvist ekonomiskt utbyte är betydligt högre, troligen i storleksordningen 30–100 eller mer, beroende på sektorns dynamik och kapitalintensitet. Som i våra exempel med bagerier och biltillverkning tycks bagerisektorn vara konkurrensmässigt sund, medan biltillverkningen inte är det.

⁴⁶ Lindebergs villkor är en förfining av den centrala gränsvärdessatsen, introducerad av Jarl Waldemar Lindeberg (1922). Det anger under vilka omständigheter en sekvens av oberoende slumpvariabler med olika varianser ändå ger normalfördelning i gränsen. Villkoret kräver att ingen enskild variabel bidrar oproportionerligt mycket till totalvariansen: stora avvikelser måste bli försumbara när antalet termer växer. Om villkoret bryts kan den aggregerade fördelningen avvika från normalitet och visa skevhet, tunga svansar eller multimodalitet.

4.3 – Praktisk övervakning

När den statistiska ramen är etablerad, uppstår frågan hur marknader ska övervakas i praktiken. Varje sektor behandlas som en population vars hälsa bedöms utifrån det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer (ENEA) och formen på utfallsfördelningarna.

- **Sektorsövervakning:**
 - Beräkna $N_{\text{eff } j}$ för varje sektor.
 - Om $N_{\text{eff } j}$ faller under tröskeln bör sektorn flagga som risk för oligopol eller monopol.
 - Komplettera med fördelningskontroller: om utfallen visar bestående avvikelser från normalitet – som bimodalitet, tunga svansar eller skevhet – är detta en varningssignal även om $N_{\text{eff } j}$ fortfarande är måttligt.
- **Systemövervakning:**
 - Aggregat över alla sektorer för att beräkna det totala effektiva antalet aktörer, $N_{\text{eff}}^{\text{econ}}$.
 - Ett kraftigt fall i detta mått indikerar inte bara lokal koncentration, utan systemisk skörhet, då ett fåtal aktörer eller konglomerat börjar dominera flera sektorer samtidigt.
- **Stabiliserande mekanismer:**
 - Offentliga, kooperativa eller blandade ägarformer kan ibland fungera som stabiliserande krafter genom att garantera mångfald i deltagande.
 - Denna roll kan liknas vid en "Jupitereffekt": precis som Jupiters gravitation stabiliserar solsystemet, kan institutionella aktörer dämpa volatilitet, men endast om de regleras och behandlas som andra deltagare, inte ges obegränsad makt.

På så sätt kombinerar övervakningen kvantitativa tröskelvärden (effektiva antal) med kvalitativa fördelningsdiagnoser. Målet är inte att eliminera olikhet i storlek, utan att förhindra att marknader kollapsar till statistiska monokulturer där ett fåtal aktörer dominerar variansen.

4.4 – Sektoriellt och samhällsomfattande Effektivt Antal Ekonomiska Aktörer (ENEA)

- **Sektorsnivå:** Herfindahl-indexet ^[47] för sektor j definieras som:

$$H_j = \sum_k s_{jk}^2,$$

där s_{jk} är företag k :s marknadsandel i sektor j .

⁴⁷ Ofta kallat Herfindahl–Hirschman-index (HHI).

Det Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer i sektor j blir då:

$$N_{\text{eff } j} = \frac{1}{H_j}.$$

- **Tolkning:**

- Om alla företag är lika $\rightarrow N_{\text{eff } j} = \text{det faktiska antalet företag.}$
- Om ett företag dominerar $\rightarrow N_{\text{eff } j} \approx 1.$

Detta fångar att det viktiga inte är antalet företag, utan deras effektiva oberoende.

- **Ekonomisk helhetsnivå (utan korsäggande):** Låt sektorerna ha vikter q_j (t.ex. BNP-andel, sysselsättning eller produktion), med

$$\sum_j q_j = 1.$$

Definiera det samhällsomfattande effektiva antalet ekonomiska aktörer som:

$$N_{\text{eff}}^{\text{econ}} = \frac{1}{\sum_j \frac{q_j^2}{N_{\text{eff},j}}}.$$

Denna formel straffar stora koncentrerade sektorer hårdare, eftersom en dominerande sektor med lågt $N_{\text{eff } j}$ sänker det totala värdet.

- **Ekonomisk helhetsnivå (med konglomerat):**

Om konglomerat spänner över flera sektorer, beräkna deras ekonomiska totalandel i som

$$G_i = \sum_j q_j w_{ij},$$

där w_{ij} är konglomerat i 's andel av sektor j .

Det totala Effektiva Antalet Ekonomiska Aktörer är då:

$$N_{\text{eff}}^{\text{econ}} = \frac{1}{\sum_i G_i^2}.$$

4.5 – Systemövervakning

- **Tröskelvärden för sektoriell hälsa:** I konkurrenspolitik används ofta Herfindahl-trösklar; uttryckt i N_{eff} -termer motsvarar de:
 - $N_{\text{eff } j} \geq 10$: konkurrensutsatt (hälsosamt).

- $6,7 \leq N_{effj} < 10$: måttligt koncentrerat (observationszon).
- $4 \leq N_{effj} < 6,7$: koncentrerat (risk).
- $N_{effj} < 4$: starkt koncentrerat (ohälsosamt).

Dessa är ungefärliga inverser av de amerikanska DOJ/FTC HHI-riktlinjerna (1500, 2500). För ett mer demokratiskt samhälle bör värdena för N_{eff} vara högre (eller mycket högre), särskilt inom systemkritiska sektorer som bank, energi och telekom.

Många andra länder har också uttryckliga lagar och regler mot monopol, karteller och marknadskoncentration. I Sverige har exempelvis bank- och industrisektorerna länge övervakats med koncentrationsindex som HHI, medan telekom- och mediamarknaderna i Schweiz omfattas av konkurrensmyndigheternas tillsyn. Dessa exempel visar att oron för överdriven koncentration är en del av ett bredare internationellt arbete för att bevara pluralism i det ekonomiska livet.

4.6 – Sammanfattning

Smiths "osynliga hand" kan tolkas om statistiskt. Marknadsstabilitet uppstår inte ur deterministiska jämviktsekvationer, utan genom att bibehålla ett tillräckligt högt Effektivt Antal Ekonomiska Aktörer (**ENEA**).

- Vid högt N_{eff} : utfallen närmar sig normalitet och är stabila.
- Vid lågt N_{eff} : variansen ökar, fördelningar blir skeva och skörhet sprider sig.
- Övervakning av N_{eff} på både sektors- och systemnivå ger därmed ett operativt diagnosverktyg för ekonomisk hälsa.

Denna inramning har sitt ursprung i logiken för effektiv populationsstorlek och varians inom statistisk genetik, men har paralleller i befintliga policyinstrument som Herfindahl–Hirschman-indexet (**HHI**), som används inom konkurrensrätt. Här ligger dock betoningen på en bredare teoretisk förståelse: att se marknader som statistiska populationer vars stabilitet beror på pluralistiskt deltagande.

References

- Arrow, K. J. (1951). *Social choice and individual values*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Arrow, K. J., & Debreu, G. (1954). Existence of an equilibrium for a competitive economy. *Econometrica*, 22(3), 265–290; Debreu, G. (1959). *Theory of Value: An Axiomatic Analysis of Economic Equilibrium*. Yale University Press.
- Autor, D. H. (2019). *Work of the past, work of the future*. AER Papers and Proceedings, 109, 1–32.
- Baccaro, L., & Howell, C. (2017). *Trajectories of neoliberal transformation: European industrial relations since the 1970s*. Cambridge University Press.
- Bain, J. S. (1956). *Barriers to new competition: Their character and consequences in manufacturing industries*. Harvard University Press.
- Bakunin, M. (1971). *Statism and Anarchy* (M. Shatz, Trans.). Cambridge University Press. (Original work published 1873).
- Bauer, O. ([1907] 2000). *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie*. Vienna: Ignaz Brand. (English translation: *The Question of Nationalities and Social Democracy*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.)
- Bauer, O. (1907). *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie*. Vienna: Ignaz Brand.
- Beecher, J., & Bienvenu, R. (1983). *The utopian vision of Charles Fourier: Selected texts on work, love, and passionate attraction*. Boston, MA: Beacon Press.
- Bernstein, E. (1899). *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* [Evolutionary Socialism]. Stuttgart: Dietz Verlag. (English translation: Bernstein, E. (1961). *Evolutionary Socialism*. New York: Schocken Books.
- Bernstein, E. (1993). *The Preconditions of Socialism* (H. Tudor, Trans.). Cambridge University Press. (Original work published 1899)
- Beveridge, W. (1942). *Social Insurance and Allied Services*. London: His Majesty's Stationery Office.
- Blyth, M. (2002). *Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*. Cambridge University Press.
- Böhm-Bawerk, E. von. ([1896] 1949). *Karl Marx and the close of his system* (A. Sweezy, Trans.). New York: Augustus M. Kelley.
- Brandt, W. (1959). *SPD Godesberg Program*. Bonn: Sozialdemokratische Partei Deutschlands.
- Bresnahan, T. F., & Schmalensee, R. (1987). The empirical renaissance in industrial economics: An overview. *Journal of Industrial Economics*, 35(4), 371–378.
- Carlyle, T. ([1849] 1999). *Occasional discourse on the Negro question*. In D. R. Sorensen & B. E. Kinser (Eds.), *Carlyle and the search for authority* (pp. 77–96). Columbus, OH: Ohio State University Press.
- Claeys, G. (1987). *Robert Owen and the Owenites in Britain and America: The Quest for the New Moral World*. Yale University Press.
- Cohen, J., & Rogers, J. (1995). *Associations and Democracy*. Verso.
- Constant, B. ([1819] 1988). *Political writings*. (B. Fontana, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

- Crosland, A. (1956). *The Future of Socialism*. London: Jonathan Cape.
- Crouch, C. (2011). *The Strange Non-Death of Neoliberalism*. Polity Press.
- Crozier, M., Huntington, S. P., & Watanuki, J. (1975). *The crisis of democracy: Report on the governability of democracies to the Trilateral Commission*. New York University Press.
- Darwin, C. (1859). *On the origin of species by means of natural selection*. London: John Murray.
- Darwin, C. ([1876] 1958). *The autobiography of Charles Darwin, 1809–1882* (N. Barlow, Ed.). W. W. Norton.
- Dicken, P. (2015). *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy* (7th ed.). Guilford Press.
- Dickens, C. (1838). *Oliver Twist*. London: Richard Bentley.
- Dickens, C. (1861). *Great expectations*. London: Chapman & Hall.
- Domeij, D., & Flodén, M. (2010). Inequality trends in Sweden 1978–2004. *Review of Economic Dynamics*, 13(1), 179–208.
- Draper, H. (1978). *Karl Marx's Theory of Revolution, Vol. 2: The Politics of Social Classes*. Monthly Review Press.
- Eckhardt, W. (2016). *The First Socialist Schism: Bakunin vs. Marx in the International Workingmen's Association*. Oakland, CA: PM Press.
- Eichengreen, B. (2007). *Globalizing capital: A history of the international monetary system* (2nd ed.). Princeton University Press.
- Eley, G. (2002). *Forging Democracy: The History of the Left in Europe, 1850–2000*. Oxford University Press.
- Elster, J. (1985). *Making Sense of Marx*. Cambridge University Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press.
- Falconer, D. S., & Mackay, T. F. C. (1996). *Introduction to Quantitative Genetics* (4th ed.). Longman.
- Finanspolitiska rådet. (2008–2014). *Swedish Fiscal Policy Reports* (annual series). Stockholm: Swedish Fiscal Policy Council.
- Fisher, R. A. (1918). The correlation between relatives on the supposition of Mendelian inheritance. *Transactions of the Royal Society of Edinburgh*, 525, 399–433.
- Fitzpatrick, S. (2008). *The Russian Revolution* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Ford, H. (1926). *Today and tomorrow*. New York, NY: Doubleday, Page & Company.
- Frieden, J. (2006). *Global Capitalism: Its Fall and Rise in the Twentieth Century*. W. W. Norton.
- Friedman, M. (1977). Nobel Lecture: Inflation and Unemployment. *Journal of Political Economy*, 85(3), 451–472.
- Fromm, E. (1961). *Marx's Concept of Man*. Continuum.
- Gamble, A. (1988). *The Free Economy and the Strong State: The Politics of Thatcherism*. Duke University Press.
- Gereffi, G., & Korzeniewicz, M. (Eds.). (1994). *Commodity Chains and Global Capitalism*. Praeger.

- Giddens, A. (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Goldthorpe, J. H. (1980). *Social mobility and class structure in modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- Goldthorpe, J. H. (2000). *On Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. N. Smith, Eds. & Trans.). New York: International Publishers. (Original work written 1929–1935).
- Habermas, J. (1984–1987). *The Theory of Communicative Action* (Vols. 1–2). Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy* (W. Rehg, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.
- Hall, P. A. (1986). *Governing the Economy: The Politics of State Intervention in Britain and France*. Oxford University Press.
- Hall, S., & Jacques, M. (Eds.). (1983). *The Politics of Thatcherism*. Lawrence & Wishart.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press.
- Hegel, G. W. F. ([1812–1816] 2010). *The science of logic* (G. di Giovanni, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Helleiner, E. (1994). *States and the Reemergence of Global Finance: From Bretton Woods to the 1990s*. Cornell University Press.
- Herfindahl, O. C. (1950). *Concentration in the U.S. steel industry*. Columbia University.
- Hilferding, R. ([1910] 1981). *Das Finanzkapital: Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus*. Vienna: Wiener Volksbuchhandlung. (English translation: *Finance Capital: A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, London: Routledge & Kegan Paul, 1981.)
- Hirschman, A. O. (1945). *National power and the structure of foreign trade*. University of California Press.
- Hirst, P. (1994). *Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance*. Polity Press.
- Hobsbawm, E. (2011). *How to change the world: Reflections on Marx and Marxism*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Jorjani, H. (2025a) On Dialectic (1) What is dialectic. Available from: <https://hosseinjorjani.com/dialectic/>.
- Jorjani, H. (2025b) On Dialectic (2) Re-visiting Dialectic. Available from: <https://hosseinjorjani.com/dialectic/>.
- Jorjani, H. (2025c) On Dialectic (3) Alternatives to Dialectic. Available from: <https://hosseinjorjani.com/dialectic/>.
- Kautsky, K. (1891). *Das Erfurter Programm in seinem grundsätzlichen Teil erläutert*. Stuttgart: Dietz Verlag.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macmillan.
- Kimura, M., & Crow, J. F. (1963). *The measurement of effective population number*. *Evolution*, 17(3), 279–288.
- Kolakowski, L. (1978). *Main Currents of Marxism: Its Rise, Growth, and Dissolution*. Oxford University Press.

- Laakso, M., & Taagepera, R. (1979). Effective number of parties: A measure with application to West Europe. *Comparative Political Studies*, 12(1), 3–27.
- Lassalle, F. (1966). *Open Letter to the Central Committee* (E. Bernstein, Ed.). Augustus M. Kelley. (Original work published 1863)
- Lyell, C. (1830–1833). *Principles of geology* (Vols. 1–3). John Murray.
- Manuel, F. E. (1966). *The prophets of Paris*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, K. ([1867] 1976). *Capital: Volume I*. (B. Fowkes, Trans.). Harmondsworth: Penguin/New Left Review.
- Marx, K. ([1881] 1968). *Mathematical manuscripts* (H. S. Surjeet, Ed.). Moscow: Progress Publishers.
- Marx, K. ([1894] 1991). *Capital: Volume III* (D. Fernbach, Trans.). London: Penguin Books.
- Marx, K., & Engels, F. ([1848] 2012). *The Communist Manifesto*. (D. McLellan, Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Mayr, E. (1982). *The growth of biological thought: Diversity, evolution, and inheritance*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McCartin, J. A. (2011). *Collision course: Ronald Reagan, the air traffic controllers, and the strike that changed America*. Oxford University Press.
- Mirowski, P. (1989). *More Heat than Light: Economics as Social Physics, Physics as Nature's Economics*. Cambridge University Press; Ingrao, B., & Israel, G. (1990). *The Invisible Hand: Economic Equilibrium in the History of Science*. MIT Press.
- Nelson, R. R., & Winter, S. G. (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Nietzsche, F. ([1887] 1994). *On the genealogy of morals* (W. Kaufmann, Trans.). New York: Vintage Books.
- Offe, C. (1984). *Contradictions of the Welfare State*. MIT Press.
- Ollman, B. (1971). *Alienation: Marx's Conception of Man in Capitalist Society*. Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (2010). Beyond markets and states: Polycentric governance of complex economic systems. *American Economic Review*, 100(3), 641–672.
- Palme, O. (1972). *Politics for a Generation of Change*. Stockholm: SAP.
- Perez, C. (2002). *Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Piketty, T. (2013). *Capital in the twenty-first century* (A. Goldhammer, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Piketty, T. (2019). *Capital and ideology* (A. Goldhammer, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Piketty, T. (2020). *Capital and ideology*. Harvard University Press.
- Popper, K. ([1945] 2013). *The open society and its enemies*. New One-Volume Edition. Princeton University Press. Princeton and London.
- Proudhon, P.-J. ([1840] 1994). *What is property?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Przeworski, A. (1985). *Capitalism and Social Democracy*. Cambridge University Press.

- Przeworski, A. (2001). *How Many Ways Can Be Third?* In A. Giddens (Ed.), *The Global Third Way Debate* (pp. 1–21). Polity Press.
- Reinfeldt, F. (2007). *Regeringens proposition 2006/07:1: Budgetpropositionen för 2007*. Stockholm: Government Offices of Sweden.
- Ricardo, D. ([1817] 1979). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. John Murray; Hollander, S. (1979). *The Economics of David Ricardo*. University of Toronto Press.
- Rodrik, D. (1997). *Has Globalization Gone Too Far?* Institute for International Economics.
- Rostow, W. W. (1960). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruggie, J. G. (1982). International regimes, transactions, and change: Embedded liberalism in the postwar economic order. *International Organization*, 36(2), 379–415.
- Ruskin, J. ([1860] 2007). *Unto this last and other writings*. London: Penguin.
- Samuelson, P. A. (1947). *Foundations of Economic Analysis*. Harvard University Press; Samuelson, P. A. (1948). *Economics: An Introductory Analysis*. McGraw-Hill; Blaug, M. (1997). *Economic Theory in Retrospect*. Cambridge University Press.
- Samuelson, P. A. (1971). “Understanding the Marxian Notion of Exploitation: A Summary of the So-Called Transformation Problem Between Marxian Values and Competitive Prices.” *Journal of Economic Literature*, 9(2), 399–431.
- Samuelson, P. A. (1977). A Modern Theorist’s Vindication of Adam Smith. *The American Economic Review*, 67(1), 42–49.
- Sassoon, D. (1996). *One Hundred Years of Socialism: The West European Left in the Twentieth Century*. The New Press.
- Schmidt, V. A. (2002). *The Futures of European Capitalism*. Oxford University Press.
- Schumpeter, J. A. ([1911] 1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle* (R. Opie, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sheehan, J. J. ([1978] 1993). *German liberalism in the nineteenth century*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Smith, A. ([1776] 1976). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Oxford University Press.
- Stedman Jones, G. (2012a). *An end to poverty? A historical debate*. London: Profile Books.
- Stedman Jones, G. (2012b). Saint-Simon and the Liberal Origins of the Socialist Critique. In G. Stedman Jones & G. Claeys (Eds.), *The Cambridge History of Nineteenth-Century Political Thought* (pp. 113–150). Cambridge: Cambridge University Press.
- Stedman Jones, G. (2016). *Karl Marx: Greatness and Illusion*. Harvard University Press.
- Steenson, G. (1978). *Karl Kautsky, 1854–1938: Marxism in the classical years*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Stigler, G. J. (1964). A theory of oligopoly. *Journal of Political Economy*, 72(1), 44–61.
- Streeck, W. (2014). *Buying time: The delayed crisis of democratic capitalism*. Verso.
- Taylor, F. W. (1911). *The principles of scientific management*. New York, NY: Harper & Brothers.

- Taylor, M. (1982a). *Community, anarchy, and liberty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, M. (1982b). *From Rousseau to Revolutionary Socialism: Five Studies in Nineteenth-Century Political Thought*. Cambridge University Press.
- Titmuss, R. (1968). *Commitment to Welfare*. London: Allen & Unwin.
- Tocqueville, A. de. ([1835–1840] 2000). *Democracy in America* (H. C. Mansfield & D. Winthrop, Trans.). University of Chicago Press (Original work published 1835–1840).
- Vincent, K. S. (1984). *Pierre-Joseph Proudhon and the Rise of French Republican Socialism*. Oxford University Press.
- Visser, J. (2006). Union membership statistics in 24 countries. *Monthly Labor Review*, 129(1), 38–49.
- von Ketteler, W. E. ([1864] 2015). *The labor question and Christianity*. Washington, DC: Catholic University of America Press.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- Walras, L. ([1874] 1954). *Elements of Pure Economics*. Allen & Unwin.
- Western, B. (1997). *Between class and market: Postwar unionization in the capitalist democracies*. Princeton University Press.
- Whatmore, R. (1998a). Republicanism and the French Revolution: An intellectual history of Jean-Baptiste Say's political economy. Oxford: Oxford University Press.
- Whatmore, R. (1998b). The political economy of Jean-Baptiste Say's republicanism. *History of Political Thought*, 19(4), 656–682.
- Wright, E. O. (1985). *Classes*. London: Verso.
- Wright, E. O. (1997). *Class Counts: Comparative Studies in Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, S. (1931). *Evolution in Mendelian populations*. *Genetics*, 16(2), 97–159.
- Yakovenko, V. M., & Rosser, J. B. (2009). Colloquium: Statistical mechanics of money, wealth, and income. *Reviews of Modern Physics*, 81(4), 1703–1725.
- Yergin, D. (2009). *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money, and Power*. Free Press.